

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM

2015–2016

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Diana Peterová

**Motivace vzdělávání seniorů na univerzitách třetího věku
a další možnosti a aspekty jejich edukace**

Praha 2016

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Miroslav Kostka

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR COMBINED STUDIES

2015-2016

BACHELOR THESIS

Diana Peterová

**Motivation seniors' education in the universities of the
third age and other options and aspects of their education**

Prague 2016

The Bachelor Thesis Work Supervisor:

PhDr. Miroslav Kostka

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne

Diana Peterová

Poděkování

Ráda bych poděkovala především panu PhDr. Miroslavu Kostkovi za pomoc, trpělivost a přínosné informace ke zpracování této bakalářské práce. Dále bych ráda touto cestou poděkovala všem respondentům, kteří mi poskytli potřebné informace pro zpracování této bakalářské práce.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá motivací vzdělávání seniorů na univerzitách třetího věku. Rozebírá další možnosti a aspekty jejich edukace. Teoretické poznatky jsou rozebrány v praktické části bakalářské práce.

Klíčová slova

Aspekty seniorského vzdělávání, celoživotní vzdělávání, formy vzdělávání seniorů, motivace ke vzdělávání a seniori, obecné informace o studiu na U3V, stáří a stárnutí, vědy zabývající se vzděláváním seniorů, vzdělávání seniorů jejich motivace a schopnost učení ve stáří, zásady při vzdělávání seniorů, změny stárnutí.

Annotation

This thesis deals with the motivation of seniors' education in the universities of the third age. It analyzes other possibilities and aspects of their education. Theoretical findings are analyzed in the practical part.

Key words

Aspects of senior education, forms of education for the elderly, general information about studying at U3A, changes aging, lifelong learning, motivation for education and seniors, old age and aging, principles of education for the elderly, seniors' education to their motivation and learning ability in old age, the science dealing with education of seniors.

OBSAH

OBSAH.....	7
ÚVOD.....	9
1 TEORETICKÁ ČÁST.....	10
1.1 CELOŽIVOTNÍ VZDĚLÁVÁNÍ.....	10
1.2 STÁŘÍ A STÁRNUTÍ.....	12
1.2.1 Biologické stáří.....	14
1.2.2 Sociální stáří.....	14
1.2.3 Kalendářní (chronologické) stáří.....	15
1.2.4 Změny stárnutí.....	15
1.3 VZDĚLÁVÁNÍ SENIORŮ - MOTIVACE A SCHOPNOST UČIT SE.....	17
1.3.1 Vědy zabývající se vzděláváním seniorů.....	19
1.4 ASPEKTY SENIORSKÉHO VZDĚLÁVÁNÍ.....	20
1.4.1 Edukace seniorů - cíle, metody, funkce a faktory edukace.....	22
1.4.2 Osobnost učitele při seniorském vzdělávání.....	25
1.5 MOTIVACE.....	27
1.5.1 Typy motivace:.....	28
1.5.2 Motivace k učení.....	29
1.5.3 Maslowova pyramida potřeb.....	30
1.6 VZDĚLÁVACÍ PŘÍLEŽITOSTI PRO SENIORY.....	32
1.6.1 Univerzity třetího věku (U3V).....	33
1.6.2 Univerzity volného času.....	38
1.6.3 Kluby seniorů.....	39
2 PRAKTICKÁ ČÁST.....	40
2.1 DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ.....	40
2.1.1 Cíl práce.....	40
2.1.2 Výzkumné otázky.....	40
2.1.3 Použité metody (dotazníkové šetření).....	41
2.1.4 Sběr dat (charakteristika respondentů).....	42
2.1.5 Výsledky výzkumu a interpretace dat.....	43
2.1.6 Vyhodnocení dotazníkového šetření.....	55

ZÁVĚR.....	59
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	61
SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A GRAFŮ.....	64
SEZNAM PŘÍLOH.....	66

ÚVOD

Bakalářská práce se zaměřuje na motivaci vzdělávání seniorů na univerzitách třetího věku, na jejich další možnosti a aspekty jejich edukace.

Téma, které se zaměřuje na motivaci při vzdělávání seniorů na univerzitách třetího věku v ČR, si autorka vybrala především proto, že ji zajímá a naplňuje práce nejen se seniory ale s každou věkovou kategorií. Autorka se již od studia na střední škole zabývá nemalou škálou sociálních událostí, které jsou často vnímány spíše negativně, a proto je ráda, že se nyní díky zpracování své bakalářské práce má možnost pohledět na stáří i z jiné perspektivy než z perspektivy sociální.

Cílem této bakalářské práce je popsat a rozebrat použití vzdělávacích příležitostí pro lidi v postproduktivním věku se zaměřením na univerzity třetího věku. Autorka se zajímala o skutečnost, kolik seniorů využívá této možnosti dalšího vzdělání. Práce byla rozdělena na část teoretickou a praktickou.

V teoretické části se zabývá pojmy jako je vzdělávání a vzdělání, definicí toho, co to vlastně vzdělání je, vymezením stáří a typických znaků, které ho doprovázejí. Dále se věnuje vědám, které se stářím zabývají, postojům ke stáří a v neposlední řadě univerzitami třetího věku a dalším možnostem vzdělávání ve stáří. Také autorka ve své práci nezapomněla zahrnout pojem motivace.

Praktická část obsahuje dotazníkové šetření s cílem zjistit, zdali jsou s výukou na univerzitách třetího věku v Kadani senioři spokojeni, co je ke studiu motivovalo nebo jaká je nejčastější přednáška, kterou si senioři vybírají.

Odborná literatura uvádí, že jednou z možností vzdělávání lidí v postproduktivním věku jsou univerzity třetího věku, a právě na danou motivaci lidí v postproduktivním věku ke studiu na univerzitách třetího věku se autorka zaměřila v bakalářské práci, jelikož je cílem této práce vymežit a zjistit nejdůležitějších motivační faktory ke vzdělávání seniorů a význam vzdělávání seniorů na univerzitách třetího věku. Vzdělávání lidí v postproduktivním věku dle odborné literatury je jednou z forem dalšího vzdělávání dospělých a je součástí pojetí celoživotního učení. Autorka na začátku teoretické části objasní pojmy vzdělávání dospělých včetně pojmu celoživotního učení.

1 TEORETICKÁ ČÁST

1.1 CELOŽIVOTNÍ VZDĚLÁVÁNÍ

Celoživotní vzdělávání dle odborné literatury znamená každé studium během života. Celoživotní vzdělávání je považováno za kontinuální proces získávání a rozvoje vědomostí, intelektových schopností a praktických dovedností, a to i nad rámec počátečního vzdělávání. Celoživotní vzdělávání může být realizováno organizovanou formou (formální), prostřednictvím individuální zájmové činnosti (neformální) nebo spontánně, bezděčně (informální).¹

Formální, neformální a informální vzdělávání, jsou důležité pojmy z oblasti vzdělávání. Toto dělení se rozvinulo pod vlivem organizace pro vzdělávání, vědu a kulturu při OSN UNESCO.

„Formální vzdělávání: znamená hierarchicky strukturovaný a chronologicky navazující systém, jehož základní elementy vytváří základní, střední, odborné a vysoké školství. Jde o všeobecné nebo odborné vzdělávání dospělých ve státním školství nebo v nestátních zařízeních, mají školský charakter a vedou většinou k získání formálních, uznávaných kvalifikací a certifikátů.

Neformální vzdělávání: jedná se o konglomerát různorodých vzdělávacích aktivit jako zájmové a kulturní vzdělávání, zdravotní kampaně, komunální vzdělávání atd. Praktikuje se zde ve větší míře zohlednění zájmů účastníka a jeho rovnoprávnost s vyučujícím, cílem nejsou formální kvalifikace, ale poznání a řešení problémů účastníka pomocí vzdělávání.

Informální vzdělávání: je učení se ze zkušeností, v rámci každodenní komunikace a sociálního života, pod vlivem masových médií atd.

Tyto tři komponenty tvoří systém celoživotního vzdělávání (sebeurčený růst osobnosti v důsledku učení se za účelem poznání světa a sama sebe.“²

Celoživotní vzdělávání je v dnešním světě velice důležité. Vzdělávat bychom se měli v průběhu celého našeho života.

V dnešní době je mnoho důvodů, které vedou k tomu, aby se lidé dále vzdělávali. V dnešní době je to především ekonomická stránka, která vede lidi k tomu, aby

¹ BENEŠ, M., *Úvod do andragogiky*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1997. ISBN 80-7184-381-4. s. 116-117.

² BENEŠ, M., *Úvod do andragogiky*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1997. ISBN 80-7184-381-4. s. 116-117.

v kterémkoli věku měli šanci co nejpříjemnějšího vzdělání, se zřetelem na jejich potřeby či zájmy. K tomu je důležité vytvářet motivaci lidí všech věkových skupin k celoživotnímu učení. Nejen mnoho odborné literatury ale také mnoho výzkumů ukazují na skutečnost, že člověk je způsobilý se vzdělávat nejen v mládí ale i ve střední a pozdní fázi svého života. Představa celoživotního vzdělávání bere učení jako konání, které je normální a nutnou akcí člověka v jeho každém věku. Lidé v kterémkoli věku mají potřebu oživovat, doplňovat, rozvíjet a rozšiřovat si kulturní rozhled a úroveň, rozvíjet duševní obzor, morální a charakterové vlastnosti, získávat novou odbornost či specializaci nebo se ve své odbornosti více a více zdokonalovat.

Do celoživotního vzdělávání patří řada možností, mezi které patří: profesní vzdělávání, distanční vzdělávání a univerzity třetího věku, kterým se autorka ve své bakalářské práci bude později věnovat.

Profesní vzdělávání: cílem profesního vzdělávání je rozvoj postojů, znalostí a schopností podstatných pro výkon určitého povolání. Přímo se podílí na profesním uplatnění, a tím i na ekonomické aktivitě člověka. Udržuje optimální soulad mezi tím, jaká je reálná pracovní způsobilost jedince, a tím jaké jsou kladeny nároky na výkon určité profese. Zaměřuje se tedy na neustálé přizpůsobování kvalifikace pracovníka ke kvalifikovanosti dané práce.³

Distanční vzdělávání: jde o multimediální formu řízeného studia, při kterém nejsou vyučující a v němž nejsou vyučující a studující v neustálém přímém kontaktu. Multimediálnost znamená využití všech distančních komunikačních prostředků, kterými lze prezentovat učivo, tj. tištěné materiály, počítačové programy, telefony, elektronická pošta, televizní přenosy, počítačové sítě. V dnešní době je to především e-learning.⁴

Univerzity třetího věku (U3V): jedná se o aktivity vysokých škol, které jsou orientovány na pomoc vzdělávání seniorů. Neposkytují ucelené vysokoškolské ani jiné vzdělání. Cílem je osobní rozvoj jedince nikoli získání vysokoškolského titulu.⁵

Nedílnou součástí celoživotního vzdělávání je vzdělávání dospělých a také vzdělávání seniorů. Můžeme říci, že tyto pojmy v sobě zahrnují všechny edukační procesy, v nichž nejen dospělí jedinci si opatřují buď základní školní vzdělání, nebo další vzdělávání, které pokračuje a rozvíjí vzdělání již získané. Jde především o činné,

³ MUŽÍK, J., *Profesní vzdělávání dospělých*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. Vzdělávání dospělých. ISBN 978-80-7357-738-4. s. 2-8.

⁴ ZLÁMALOVÁ, H., *Distanční vzdělávání a eLearning: učební text pro distanční studium*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2008. ISBN 978-80-86723-56-3. s. 10-13.

⁵ MÜHLPACHR, P., *Gerontopedagogika*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2004. ISBN 80-210-3345-2. s. 140-141.

pravidelné a souvislé učení za účelem změny a rozvoje znalostí, schopností a názorů. Nejprve si ale vymežíme tyto dva pojmy.

Vzdělávání dospělých: „vzděláváním dospělých se rozumí především proces organizovaného učení, které probíhá většinou jako učení sebevzdělávání.“⁶

Jednotná definice zde není, ale jako jednu definici lze použít, a to definici UNESCO z roku 1976:

„Pojem vzdělávání dospělých označuje celkový souhrn organizovaných vzdělávacích procesů jakéhokoliv obsahu, úrovně a metody, formálního nebo jiného, které prodlužují nebo nahrazují prvotní vzdělávání na školách, kolejích a univerzitách či v učňovských zařízeních, v nichž osoby, považované ve společnosti za dospělé, rozvíjejí své způsobilosti, obohacují znalosti, zdokonalují své technické a profesní kvalifikace, případně se orientují jiným směrem, mění své postoje a chování s cílem znásobení perspektivy plného osobního rozvoje a účasti na harmonickém a nezávislém sociálním, ekonomickém a kulturním rozvoji“.

Vzdělávání seniorů neboli lidí v postproduktivním věku: „Jedná se o vzdělávání občanů v důchodovém věku. Ve světě je realizováno v různých formách: buď jako samostatná instituce nebo jako začleňování seniorů do normálního vzdělávacího systému. V ČR se ustálilo jako Univerzita třetího věku (U3V), jako Akademie třetího věku a jako Kluby třetího věku.“⁷

1.2 STÁŘÍ A STÁRNUTÍ

Bakalářská práce je zaměřena na starší generaci, a to konkrétně na seniory, s kterými se pojí pojmy stáří a stárnutí. Existuje několik definic, které se těchto pojmů týkají, ale také nelze přímo tyto pojmy definovat, jelikož nemají stále jednoznačný výrok.

Každý z nás velmi dobře ví, že nejen v předchozích letech ale i dnes je v tradičních společnostech starším lidem prokazována značná úcta. V kulturách, v nichž existovaly věkové třídy, měli důležité, a mnohdy konečné, slovo ve věcech zásadních pro celou komunitu. V rodině se autorita mužů i žen obvykle zvyšovala

⁶ BENEŠ, M., *Úvod do andragogiky*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1997. ISBN 80-7184-381-4. s. 122.

⁷ MÜHLPACHR, P., *Gerontopedagogika*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2004. ISBN 80-210-3345-2. s. 132.

s věkem. Naproti tomu v průmyslových společnostech staří lidé často ztrácejí autoritu jak v rodině, tak v širším společenském kontextu. Když přestanou chodit do práce, bývají chudší než kdy předtím. Přechod do nejvyšší věkové skupiny představoval v kultuře často vrchol toho, čeho mohl jedinec dosáhnout. V průmyslové společnosti mívá odchod do důchodu většinou opačné důsledky. Pro starší lidi, kteří už nežijí se svými dětmi a odešli do důchodu, není snadné dát závěrečné fázi života smysl, často se cítí sami a bezmocní.

V dnešní době lze vnímat dva protichůdné procesy. Staří lidé neboli senioři mají v moderní společnosti méně významné postavení a menší moc, než tomu bylo v předchozích letech. Stáří zde bylo považováno za zdroj moudrosti, a proto byla rozhodovací moc svěřována do rukou nejstarších jedinců. V dnešní moderní společnosti, která podléhá neustálým změnám, se už nashromážděné vědomosti starších lidí nejeví těm mladším jako cenná zásobárna moudrosti, ale jako něco zastaralého. Na druhou stranu však dnešní stárnoucí generace daleko méně přijímá stárnutí jako nevyhnutelný proces tělesného úpadku. V minulosti byly veškeré projevy stárnutí považovány za nevyhnutelné. Dnes je stárnutí stále méně vnímáno jako něco samozřejmého.⁸

Stáří:

Stáří je obvyklým označením pozdních fází ontogeneze - přirozeného průběhu života. Je důsledkem a výrazem geneticky podmíněných přirozeně stárnoucích procesů asimilujících dalšími faktory především chorobami, životním způsobem a životními podmínkami a je splynuto s řadou významných změn sociálních např. osamostatnění dětí, penzionování a jiné změny sociálních rolí.

Velmi často bývají definice stáří spojované se zdravotním stavem, nikoliv s věkem. Stáří lze definovat z několika hledisek, a to jako biologické stáří, sociální stáří a kalendářní neboli chronologické.⁹

Stárnutí:

Stárnutí neboli gerontogeneze je zákonitý, druhově specifický celoživotní proces. Je to biologický jev, proces individuální, který probíhá se značnou interindividuální

⁸ GIDDENS, A., *Sociologie*. Vyd. 1. Praha: Argo, 1999. ISBN 80-7203-124-4. s. 57-152.

⁹ MÜHLPACHR, P., STANÍČEK, P., *Geragogika pro speciální pedagogii*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2001. ISBN 80-210-2510-7. s. 9.

variabilitou ale také proces asynchronní, postihující nerovnoměrně různé struktury a funkce organismu.¹⁰

1.2.1 Biologické stáří

Biologické stáří je hypotetické označení konkrétní míry involučních změn (atrofie, pokles funkční zdatnosti, změna v adaptačních mechanismech atd.) obvykle těsně propojených se změnami způsobenými těmi chorobami, které se vyskytují s vysokou frekvencí převážně ve vyšším věku.

Použití biologického stáří jako určení věku se neuzívá, protože je nesprávné. Lidé se stejným kalendářním věkem se mohou podstatně lišit a liší se mírou přirozeně stárnoucích změn.

V biologickém stáří rozlišujeme tyto dva okruhy, které příčiny stáří a stárnutí lépe vysvětlují:

Epidemiologický přístup – pokládá stárnutí a umírání za děje v první řadě nahodilé, které jsou podmíněny vnějšími a chorobnými stavy.

Gerontologický přístup považuje stárnutí jako proces zákonitý, kódovaný genetickou informací a hlásá, že ani v ideálních podmínkách se život neprodlouží nad jistou hranici, k níž se blížíme.¹¹

1.2.2 Sociální stáří

Sociální stáří je období vymezené kombinací několika sociálních změn či splněním určitého kritéria, tzv. sociální stáří je definováno změnou rolí ve společnosti, kdy se stáří rovná sociální události.

Sociální stáří je definováno do čtyř velkých období, tzv. věků:

První věk je označován jako *předproduktivní* – období dětství a mládí, charakterizované růstem, vývojem, vzděláváním atd.

Druhý věk je označován jako *produktivní* – období dospělosti, životní produktivity biologické (založení rodiny), sociální a především pracovní.

Třetí věk je označován jako *postproduktivní* – tento věk představuje stáří nejen jako pokles zdatnosti a odpočinku.

¹⁰MÜHLPACHR, P., STANÍČEK, P., *Geragogika pro speciální pedagogii*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2001. ISBN 80-210-2510-7. s. 9.

¹¹MÜHLPACHR, P., STANÍČEK, P., *Geragogika pro speciální pedagogii*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2001. ISBN 80-210-2510-7. s. 9.

Čtvrtý věk je označován jako *období závislosti*.¹²

1.2.3 Kalendářní (chronologické) stáří

Kalendářní stáří je charakterizováno dosažením určitého určeného věku, od něhož se empiricky obvykle nápadněji projevují involuční změny.

V poslední době se uplatňuje následující členění:

65-74 let – mladí senioři (dominuje problematika adaptace na pensiování, volného času, aktivit a seberealizace).

75-84 let – staří senioři (změna funkční zdatnosti, specifická medicínská problematika, atypický průběh chorob).

85 let a více – velmi staří senioři (na významu nabývá sledování soběstačnosti a zabezpečení).

Se seniorským obdobím je spjata také řada rizik, které mají vliv na celkový ráz života a také na jeho kvalitu.¹³

1.2.4 Změny stárnutí

Během průběhu života každého z nás dochází k několika změnám. Je tomu také i v období stárnutí, kdy změny u každého jedince přichází individuálně. Každý z nás si starého člověka představuje jako slabého, sehnutého, málo a pomalu se pohybujícího a zapomínajícího. K tomu se ještě přidává hluchota, slepota, demence a často i inkontinence. Jaké jsou však skutečné změny přicházející se stářím? Každá literatura rozděluje změny ve stáří poněkud jinak. Autorka pro své zpracování bakalářské práce vybrala změny, které se rozdělují na tělesné, psychické a sociální. Každý z nás ví, že výše uvedené změny v seniorském období jsou nedílnou součástí stáří. Přirozeně stárnoucí proces je nepochybný a ukazuje se jak vnějšími, tak vnitřními znaky. To, jak se člověk dokáže se změnami vyrovnat a přizpůsobit se jim záleží na osobnosti člověka, jeho životních zkušenostech i na prostředí, ve kterém se nachází.

¹² MÜHLPACHR, P., STANÍČEK, P., *Geragogika pro speciální pedagogy*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2001. ISBN 80-210-2510-7. s. 10.

¹³ MÜHLPACHR, P., STANÍČEK, P., *Geragogika pro speciální pedagogy*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2001. ISBN 80-210-2510-7. s. 11.

- **tělesné změny**

Nejvýraznější tělesné změny stárnoucího organismu postihují pohybový aparát, což se projevuje především ve změnách postoje a chůze. Postupně dochází k omezování kloubní pohyblivosti a snižování počtu svalových vláken, v jejichž důsledku dochází k poklesu rychlosti, obratnosti a nakonec i síly a vytrvalosti. Obecně se krok zkracuje a chůze zpomaluje.¹⁴

Zde řadíme:

- ❖ změny vzhledu
- ❖ úbytek svalové hmoty
- ❖ změny termoregulace
- ❖ změny činnosti smyslů
- ❖ degenerativní změny kloubů
- ❖ kardiopulmonální změny
- ❖ změny trávicího systému (trávení, vyprazdňování)¹⁵

- **psychické změny**

Změny psychických funkcí jsou podmíněny biologicky nebo důsledkem psychosociálních vlivů. Za nejobecnější charakteristiku stárnutí bývá považováno zpomalení psychické činnosti. Dochází ke snižování psychomotorického tempa a senzomotorické funkční koordinace.

- ❖ zhoršení paměti
- ❖ obtížnější osvojování nového
- ❖ nedůvěřivost
- ❖ snížená sebedůvěra
- ❖ sugestibilita
- ❖ emoční labilita
- ❖ změny vnímání

¹⁴ MÜHLPACHR, P., STANIČEK, P., *Geragogika pro speciální pedagogy*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2001. ISBN 80-210-2510-7. s. 13-14.

¹⁵ VENGLÁŘOVÁ, M., *Problematické situace v péči o seniory: příručka pro zdravotnické a sociální pracovníky*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-2170-5. s. 12.

❖ zhoršení úsudku¹⁶

- **sociální změny**

Se stářím se úzce pojí změny emočního prožívání a emoční reaktivity. Stárnoucí člověk neprožívá své emoce tak intenzivně, jako tomu u něj bylo v dřívějších letech. Zároveň se však u seniorů projevuje emoční labilita, což má za následek obtížné zvládnání emočních projevů. I malý podnět dokáže starého člověka dojmout, nezvyklými nejsou ani náhlé negativistické projevy.

- ❖ odchod do penze
- ❖ změna životního stylu
- ❖ stěhování
- ❖ ztráty blízkých lidí
- ❖ osamělost
- ❖ finanční obtíže¹⁷

1.3 VZDĚLÁVÁNÍ SENIORŮ - MOTIVACE A SCHOPNOST UČIT SE

Vzdělávání seniorů je již v dnešní době velmi rozšířený, tak jako je tomu v oblasti vzdělávání dospělých. Vzdělávání seniorů řadíme do oblasti celoživotního vzdělávání, které je již v dnešním světě velice důležité. Každý jedinec se musí v dnešní společnosti neustále vzdělávat. Není tomu ani jinak v postproduktivním věku.

Postproduktivní věk, který je vymežovaný odchodem do starobního důchodu, představuje již třetí fázi lidského života. V tomto období je vzdělávání ovlivňováno skutečnými zájmy jednotlivce, poznatky a praktickými zkušenostmi, to znamená, že do popředí se dostává zájmové vzdělávání, vzdělávání, které směřuje k seberealizaci.

Označení „třetí věk“ je období, v němž se člověk ocitá v nové situaci. Jeho profesní kariéra je většinou u konce a on odchází do starobního důchodu. Dle mnohých statistik je dokázáno, že průměrná délka života se i v České republice začíná prodlužovat. Stále více lidí žije déle. Tato skutečnost je především ovlivněna kvalitou života. Individuální tempo

¹⁶ VENGLÁŘOVÁ, M., *Problematické situace v péči o seniory: příručka pro zdravotnické a sociální pracovníky*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-2170-5. s. 12-16.

¹⁷ VENGLÁŘOVÁ, M., *Problematické situace v péči o seniory: příručka pro zdravotnické a sociální pracovníky*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-2170-5. s. 12-16.

stárnutí vede k většímu rozlišení kvality života v postproduktivním věku. Za nejdůležitější kritérium kvality života se považuje různorodost potřeb, a tím také možnost jejich uspokojování. Mnoho odborníků a specialistů uvádí, že odchodem do důchodu ztrácí člověk jednu z významných životních rolí. Touto rolí se rozumí role být zaměstnaný. Pro mnoho jedinců samotné označení „odchod do důchodu“ znamená něco negativního, protože něco končí, ale všichni dobře víme, že v důchodu stráví člověk poměrně velkou část života a přechodem neboli odchodem do důchodu teprve tato fáze začíná.

Každá etapa vzdělávání má svůj význam. Není tomu jinak ani u vzdělávání seniorů. Každý víme, že pro spokojené stáří je nutná nezbytnost být i nadále výkonný a mít pocit použitelnosti neboli užitečnosti. Jednou z možností podpory kvality života člověka je vzdělávání. Vzdělávání není pouze zaměřené na získávání nových poznatků, ale především se soustřeďuje na rozvoj osobnosti člověka, na jeho osobnost, na podporu adaptace člověka na měnící se podmínky. Vzdělávání představuje hodnotnou a užitečnou aktivitu, v níž může člověk realizovat svou touhu po poznání, svou tvořivost i sebe sama.

Senioři jako jedna cílová skupina vzdělávání představují různorodou skupinu. Existují mezi nimi nemalé rozdíly v psychických a kognitivních schopnostech, intelektuálních dovednostech i v zájmech a potřebách.

Vzdělávání seniorů, stejně jako každý cílevědomý proces, má dvě poslání:

- 1. Ve vztahu k jednotlivci neboli k seniorovi**, kdy mohou mít vzdělávací aktivity mnoho kladů, mezi které můžeme řadit: rozšíření možnosti uspokojovat vzdělávací a zájmové potřeby seniora, navazování, stimulování a udržování vývojového potenciálu člověka v seniorském věku, korigování změn osobnosti seniora, záměrné ovlivňování osobnostních charakteristik, vzorů chování, hodnotové orientace a postojů, podporu přijetí úloh seniorského věku, pocit životního optimismu, obohacování života seniorů.

Dle mého názoru si myslím, že vzdělávání může usnadnit porozumění vývojovým etapám v průběhu lidského života, a tím podpořit úspěšný přechod a adaptaci na změněný způsob života ve stáří.

- 2. Ve vztahu ke společnosti**, kdy mohou mít vzdělávací aktivity také mnoho kladů, mezi které zejména podle literatury řadíme: jednu z hledisek společenské podpory života ve stáří, pozitivní prvek při znázornění názoru společnosti na stáří, tolerování modelu plnohodnotného životního stylu ve stáří příslušnou společností,

začleňující prvek mezigeneračního pochopení, mezigenerační solidarity, součást základních sociálních programů týkajících se stáří.¹⁸

1.3.1 Vědy zabývající se vzděláváním seniorů

Během celoživotního vzdělávání se dostávají na scénu různé vědní obory neboli vědy, které se vzděláváním zabývají. Není tomu jinak ani u osob v seniorském věku. Osobami v seniorském věku, specifickými potřebami a metodami jejich vzdělávání se zabývají vědní obory. Je jasné, že čím je vyšší věk, tím se dostává do popředí více vědních oborů. V bakalářské práci popisují vědní obory, jako je gerontopedagogika neboli geragogika a gerontagogika.

Gerontopedagogika neboli také geragogika je v užším slova smyslu pojímána jako pedagogická disciplína, která se zabývá výchovou a vzděláváním seniorů. Můžeme také uvažovat o výchovném působení na staré lidi, o sebevýchově a sebevzdělávání ale také o celoživotním vzdělávání. Pokud ale budeme hovořit o gerontopedagogice v širším slova smyslu, prezentujeme ji jako teoreticky empirickou disciplínu zabezpečující celkovou péči, pomoc a podporu seniorům při uspokojování jejich potřeb v nemedicínském prostředí, ale paralelně s ním. Gerontopedagogiku chápeme jako multioborovou disciplínu, ve které se prolínají poznatky ze sociální práce, lékařství, psychologie, sociologie, andragogiky a práva.¹⁹

Vědní obor gerontopedagogika má mnoho definic. Gerontopedagogiku také definuje pedagogický slovník, který gerontpedagogiku definuje jako jeden z oborů pedagogiky, který se zabývá učením a vzděláváním seniorů, usiluje o zpřístupnění možnosti vzdělávání všem členům společnosti bez ohledu na věk.²⁰

Gerontagogika je vědní obor a je vymezována jako hraniční vědní disciplína na pomezí andragogiky jako vědy o výchově a vzdělávání dospělých a gerontologie jako vědy o stárnutí a stáří. Předmětem gerontagogiky je studium a systematizace poznatků týkajících se široce chápané edukace ve vztahu k seniorskému věku člověka.²¹

¹⁸ BOČKOVÁ, V., *Vzdělávání - průvodní jev života*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002. Texty k otevřenému a distančnímu vzdělávání. ISBN 80-244-0441-9. s. 40-41.

¹⁹ MÜHLPACHR, P., *Gerontopedagogika*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2004. ISBN 80-210-3345-2. s. 203.

²⁰ PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J., *Pedagogický slovník. 6., aktualiz. a rozš. vyd.* Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-647-6. s. 84.

²¹ PETŘKOVÁ, A., ČORNANIČOVÁ, R., *Gerontagogika: úvod do teorie a praxe edukace seniorů*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. ISBN 80-244-0879-1. s. 92.

Mnoho odborníků pojednává o gerontagogice jako o specializované andragogické disciplíně. Jsou toho názoru, že senioři jsou dospělými lidmi tvořící cílovou skupinu gerontagogiky. Gerontagogika patří do věd o člověku a společnosti, která se zaměřuje na cílovou skupinu v seniorském věku a na jejich edukaci neboli vzdělání.

Odborná literatura poukazuje na to, že předmět gerontagogika zahrnuje z hlediska generačně cílové orientace edukační aktivity:

- ❖ vlastní seniorskou edukaci, která představuje těžiště zkoumání
- ❖ preseniorskou edukaci jako přípravu na stáří
- ❖ proseniorskou edukaci zaměřenou na společenskou podporu stáří a na mezigenerační porozumění²²

Odborná literatura vede společnost k názoru, že vzdělávání a výchova není určena jen pro děti a mládež. Hlavním cílem je vést společnost k procesu celoživotního vzdělávání, které je v dnešní společnosti velmi důležité z důvodu, že především vidíme naději a možnost seberealizace pro seniory, kteří dříve neměli možnost se vzdělávat, a to z různých důvodů. V dnešní společnosti jsou mnohem lepší nabídky ke vzdělávání seniorů. Dnešní společnost nabízí seniorům institucionalizované formy vzdělávání, např. Univerzity třetího věku, Akademie třetího věku, Kluby aktivního stáří, Univerzity volného času atd. O formách vzdělávání se autorka v bakalářské práci také později rozepíše.

1.4 ASPEKTY SENIORSKÉHO VZDĚLÁVÁNÍ

Aspekt neboli hledisko je důležité, při každé činnosti nejen s lidmi staršího věku. Každá společenská lidská činnost, stejně tak jako edukační neboli vzdělávací péče o seniory, musí být důkladně zvážena a zorganizovaná. Musí mít stanoveny jednoznačná pravidla a být naplánovaná tak, aby naplňovala cíle, které si touto činností stanovila.

Oproti výuce mladších klientů, se kterými je práce mnohdy mnohem snadnější, můžeme při práci se seniory pozorovat řadu rozdílů a odlišných specifik. Při vzdělávání lidí v postproduktivním věku práce vyžaduje vysokou odbornost a trpělivost a seniory je potřeba ve vzdělávacím procesu přijímat jako rovnocenné partnery. Stárnutí působí nejen

²² PETŘKOVÁ, A., ČORNANIČOVÁ, R., *Gerontagogika: úvod do teorie a praxe edukace seniorů*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. ISBN 80-244-0879-1. s. 19.

na smyslové vnímání, motoriku, paměť i koncentraci. Pokud tyto oblasti dostatečně zatěžujeme podněty, mohou mít pozitivní vliv.

Největší rozdíly mezi vzděláváním mladších lidí a mezi vzděláváním seniorů především pozorujeme:

- ❖ v zájmu učit se novému (senioři mají větší motivaci k učení)
- ❖ témata ve výuce – u seniorů jsou především praktická témata co s nejmenším počtem teorie
- ❖ metody výuky – frontální výuka, demonstrativní činnosti doplňuje individuální
- ❖ práce s klienty, zapojení asistentů
- ❖ smyslové vnímání a koncentrace – dochází k zhoršování zraku, sluchu s rychlejším nástupem únavy při sledování monitoru²³

Dle spisovatele Határa, který ve své publikaci uvádí čtyři etapy, které je potřeba dodržovat při vzdělávání seniorů:

1. **„Etapa poznávání a motivace klienta“** - zjišťují se potřeby seniora, potřeby jeho seberealizace a jeho schopností, ptáme se na jeho fyziologický, psychický i sociální stav, zjišťujeme předcházející zkušenosti, zajímá nás jeho úroveň kognitivních funkcí. Specifikujeme si, do jaké míry je klient schopen účastnit se na různých aktivitách, dále je také důležité v této etapě se nezapomenout zeptat na jeho předchozí životní styl a na jeho prostředí, ve kterém se dosud pohyboval.
2. **„Etapa plánování programu sociálně – edukační práce s klientem“** – obsahuje uvažování o cílech daného vzdělávání a formulování. Cíl musí být formulován od nižších cílů, které jsou podřízeny těm vyšším, cíle musí být přiměřené a měřitelné. Na formulaci cílů navazuje rozpracování obsahové stránky dané seniorské edukace a stanovení zásad a principů daného vzdělávání.
3. **„Etapa realizace programu sociálně – edukační práce s klientem“** – jde o nastolení daného programu do reálných podmínek.
4. **„Etapa evaluace programu sociálně – edukační práce s klientem“** – evaluace efektivnosti vzhledem ke klientovi a evaluace efektivnosti vzhledem k sociálnímu andragogovi – sebereflexe. Tato poslední etapa je jakýmsi

²³ ADAMEC, P., HAŠKOVÁ, B. *Univerzita třetího věku – Historie, současnost a perspektivy dalšího rozvoje*. Brno: Masarykova univerzita, 2010. ISBN 978-80-210-5158-4. s. 183.

konečným vyhodnocením procesu. Odpověď na otázky, zda bylo dosaženo cílů a jakou efektivitu vzdělávání mělo i vzhledem k času a materiálním prostředkům.²⁴

Dle známého spisovatele vyplývá následující: sociálně edukační proces má stránku obsahovou, materiální, procesuální a personální.²⁵

1.4.1 Edukace seniorů - cíle, metody, funkce a faktory edukace

Vzdělání nejen seniorů, ale celkové pojetí vzdělání je proces, kdy převádíme osvojené znalosti do praktických aktivit. Vzdělávání je typicky lidská činnost a vyvíjí se v závislosti na potřebách společnosti.

Velice důležitým hlediskem ve vzdělávání seniorů jsou zásady, pravidla a specifikace vzdělávacích programů. Určit okruh kurzů, o které se budou senioři zajímat. Jednoznačným cílem vzdělávání je zvládnutí si nových vědomostí. Cíle lze rozdělit do tří kategorií, které si později charakterizujeme. Celoživotní učení seniorů jim pomáhá mimo jiné i s chápáním vynálezů moderní doby. Mohou zvládnout například dovednosti počítačů.²⁶

Cíle vzdělávání seniorů:

Cíle vzdělávání se převážně zaměřují na požadavky naší společnosti, což dle statistik není bráno za úplně efektivní řešení, nejsou brány v potaz i seniorovy individuální potřeby, respektive jejich potřeby. Cíle vzdělávání by měly být brány celostně a měly by brát v úvahu požadavky individuálně i společensky.

V seniorském vzdělávání se vychází z „triaprocesuálního modelu edukace:

- ❖ vzdělávání
- ❖ vycvičování
- ❖ vychovávání²⁷

²⁴ HATÁR, C. *Senioři v systéme rezidenciálnej sociálno-edukačnej starostlivosti*. Praha: Rozlet, 2011. ISBN 978-80-904824-1-18. s. 73-77.

²⁵ HATÁR, C. *Senioři v systéme rezidenciálnej sociálno-edukačnej starostlivosti*. Praha: Rozlet, 2011. ISBN 978-80-904824-1-18. s. 78.

²⁶ MÜHLPACHR, P., *Gerontopedagogika*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2004. ISBN 80-210-3345-2. s. 132-137.

²⁷ HATÁR, C. *Senioři v systéme rezidenciálnej sociálno-edukačnej starostlivosti*. Praha: Rozlet, 2011. ISBN 978-80-904824-1-18. s. 70.

Cíle můžeme rozdělit do tří kategorií:

- ❖ cíle kognitivní – do cílů kognitivních řadíme již zmíněné vědomosti
- ❖ cíle psychomotorické – zde bychom zařadili koordinaci a praktické cvičení
- ❖ cíle afektivní - kam řadíme integrování hodnot.

Metody vzdělávání:

Metody neboli způsoby vzdělávání seniorů přihlíží k jejich typickým zvláštnostem, které vyplývají ze složení posluchačů a studentů v dané třídě. Výběr metod vzdělávání ovlivňuje několik podnětů, mezi které řadíme: vzdělávací cíl, vzdělávací obsah, schopnost seniorů se učit, heterogenost se učit, přístup ke vzdělávání, ochota participovat se, časové a materiální schopnosti, osobnost vyučujícího neboli lektora.²⁸

Dle odborné literatury je patrné, že jako velmi účinný se osvědčily především ty metodické postupy, které především podněcují motivaci účastníků, zajišťují jejich aktivní účast, respektují jejich individuální potřeby a zájmy a zabezpečují jejich zpětnou vazbu.²⁹

Nejnámějšími metodami je používána forma výkladu, dialogické metody, metody řešení konfliktů a důležitých problémů, výcvikové metody atd.³⁰

Faktory vzdělávání:

Faktory edukace seniorů ovlivňující vzdělávání jsou podobné jako u studentů mladých a mají tedy stejnou možnost učit se. Tento proces učení je ovlivňován řadou činitelů, které obecně vyčleňujeme jako subjektivní a objektivní podmínky učení.

²⁸ PETŘKOVÁ, A., ČORNANIČOVÁ, R., *Gerontagogika: úvod do teorie a praxe edukace seniorů*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. ISBN 80-244-0879-1. s. 70.

²⁹ PETŘKOVÁ, A., ČORNANIČOVÁ, R., *Gerontagogika: úvod do teorie a praxe edukace seniorů*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. ISBN 80-244-0879-1. s. 70

³⁰ PETŘKOVÁ, A., ČORNANIČOVÁ, R., *Gerontagogika: úvod do teorie a praxe edukace seniorů*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. ISBN 80-244-0879-1. s. 70

Mezi subjektivní podmínky učení seniorů řadíme:

- ❖ charakteristiky kognitivní - intelektové schopnosti, styl učení
- ❖ afektivní - motivace, zájmy, postoje a hodnoty
- ❖ sociálně-kulturní - vzdělanostní úroveň státu, rodinné situace, postavení seniora
- ❖ fyzické - věk, pohlaví a zdravotní stav³¹

Funkce vzdělávání seniorů:

Vzdělání v seniorském věku plní řadu významných funkcí, mezi které řadíme především:

- ❖ **funkce preventivní** – provádí opatření, která dokážou pozitivně ovlivnit průběh stáří
- ❖ **funkce anticipační** - připravenost na změnu stylu života
- ❖ **funkce rehabilitační** – znovuoobnovení, udržení sil
- ❖ **funkce posilovací** – rozvoj potřeb a zájmů jedince, podpora jeho³²

Dle Határa patří do vzdělávání seniorů i další funkce:

- ❖ **funkce augmentativní** – jedná se o oslovení zájmů a schopností seniora
- ❖ **funkce vzdělávací** – osvojování si nových poznatků
- ❖ **funkce kulturně kultivační** – zaměřuje se na uspokojení a ušlechťování osobnosti seniora v umělecké oblasti
- ❖ **funkce sociálně psychologická** – zachování přiměřené kvality života v duchovní oblasti a v oblasti společenských vztahů
- ❖ **funkce komunikační**
- ❖ **funkce kompenzační** – slouží k nahrazení předcházející aktivity
- ❖ **funkce aktivizační, funkce relaxační** – umožňující oddech od dosavadních činností

³¹ PETŘKOVÁ, A., ČORNANIČOVÁ, R., *Gerontagogika: úvod do teorie a praxe edukace seniorů*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. ISBN 80-244-0879-1. s. 71-72.

³² ADAMEC, P., HAŠKOVÁ, B. *Univerzita třetího věku – Historie, současnost a perspektivy dalšího rozvoje*. Brno: Masarykova univerzita, 2010. s. 183. ISBN 978-80-210-5158-4. s. 33.

- ❖ **funkce mezigeneračního porozumění** – zaměřuje se především na porozumění a vylepšení vztahů mezi rodiči, dětmi a prarodiči, předchází vzniku konfliktů v těchto vrstvách.

Předkládané funkce mají v sobě veliký předpoklad, který univerzity třetího věku, jako specifický druh seniorského vzdělávání, dokumentují.³³

1.4.2 Osobnost učitele při seniorském vzdělávání

Při edukaci se tvoří klima, na kterém se podílí nejen učitel ale i samotní studenti. Všichni se aktivně zapojují do průběhu výuky a tímto jej, ať už přímo nebo nepřímo, edukaci ovlivňují. Pedagog zde nepůsobí jako pouhý učitel, ale svým vystupováním, vědomostmi a charakterem je osobností, která se snaží své posluchače formovat a ovlivňovat.

Učitel by měl:

- ❖ povzbuzovat starší občany k procesu samostatné vlastní organizaci vzdělávání
- ❖ seznámit starší lidé s používáním nových komunikačních a informačních technologií
- ❖ připravovat starší generaci k přijetí nových úloh a druhů aktivit
- ❖ zvládat odborné a sociální kompetence jakými jsou komunikační schopnosti, udělování a přijímání zpětné vazby, technika pokládání otázek, verbální a nonverbální komunikace, kooperační kompetence, emocionální pružnost a schopnost rozhodovat, umět řídit.

Z osobnostních faktorů se jedná především o:

- ❖ kolegiálnost
- ❖ srdečnost
- ❖ pozornost
- ❖ lidskost
- ❖ ochota
- ❖ trpělivost

³³ HATÁR, C. *Senioři v systéme rezidenční sociálně-edukační starostlivosti*. Praha: Rozlet, 2011. ISBN 978-80-904824-1-18. s. 66.

- ❖ úsměv a dobrá nálada
- ❖ zodpovědnost
- ❖ velkorysost³⁴

Především oboustranné kladné a blízké vztahy umocňují významnost a efektivnost celého vzdělávacího procesu. V řadě situací působí lektor neboli učitel spíše jako důvěrník, poradce nebo i jako psycholog.

Profesní příprava učitele na vzdělávací proces určený přímo seniorům je obtížnější než pro mladé studenty. Učitel musí dobře aplikovat didaktické zásady, kterými seniorům ulehčuje pochopení výkladu. Nesmí zapomínat užívat teorii spojenou s praxí, princip názornosti, postupnosti a individuálního přístupu. Učitel musí umět vybírat základní, stěžejní pojmy a být schopen strukturovat poznatky dle potřeb studentů. Lektor by měl být schopen dobře pracovat s hlasem a se slovem. Za nutné se považuje kultivovaný slovní projev, bez náznaků jakékoliv ironie či vulgarity.³⁵

Zásady seniorského vzdělávání, které by měl každý správný lektor a učitel na U3V respektovat:

- ❖ starší lidé potřebují svůj vlastní způsob a své vlastní tempo
- ❖ informace, které mu jsou předávány, musí být přehledné a názorné
- ❖ je třeba zvažovat množství poznatků, které jsou seniorovi předkládány
- ❖ při výuce vyzdvihávat jejich schopnosti, dovednosti, zkušenosti, a tím je i motivovat
- ❖ vyjadřování musí být srozumitelné a ve vhodném tempu
- ❖ po seniorovi nechtějme, aby se učil něco nazpaměť
- ❖ seniora chválíme a uznáváme³⁶

³⁴ ADAMEC, P., HAŠKOVÁ, B. *Univerzita třetího věku – Historie, současnost a perspektivy dalšího rozvoje*. Brno: Masarykova univerzita, 2010. s. 183. ISBN 978-80-210-5158-4. s. 34-37.

³⁵ ADAMEC, P., HAŠKOVÁ, B. *Univerzita třetího věku – Historie, současnost a perspektivy dalšího rozvoje*. Brno: Masarykova univerzita, 2010. s. 183. ISBN 978-80-210-5158-4. s. 34-37.

³⁶ KLEVETOVÁ, D., DLABALOVÁ, I. *Motivační prvky při práci se seniory*. 1. vyd. Praha: Grada, 2008. Sestra. ISBN 978-80-247-2169-9. s. 208.

1.5 MOTIVACE

Motivace je jedním ze základních psychických procesů. Znamená vnitřní pohnutku, která podněcuje jednání člověka. Motivace může být aktivována pomocí různých stimulů (stimulačních či aktivizačních faktorů) a úzce souvisí s výkonností člověka.³⁷

Slovo motivace pochází s latinského slova „motus“, které znamená pohyb. Motivace je tedy jakási „hybná síla“ chování. Motivaci lze popsat jako proces zahájení a následné regulace činnosti, jejímž účelem je dosažení relevantního cíle - kýženého stavu (často doprovázeno pocitem spokojenosti).³⁸

Motivace je charakterizována jako „*zdroj, z něhož vychází naše jednání a jehož prostřednictvím lze toto jednání vysvětlit*“, nebo jako „*proces usměrňování, udržování a energetizace chování určitým směrem*“.³⁹

Motivace má také svůj základ, kterým bývá hlavně úspěch nebo prospěch, který osoba získá tím, že se bude vzdělávat. Těmto pojmům říkáme motivy.

Motiv je pohnutka, která je zaměřená na uspokojování určitých potřeb. Je to jistá psychologická tendence narovnat určitý stav, který může pramenit z:⁴⁰

- ❖ **Nedostatku** - pociťujeme prázdnotu - např. žízeň nebo hlad, ale také prázdnotu ve smyslu "hladu" po penězích, po informacích atd.
- ❖ **Přetlaku (tenze)** - organismus se chce z něčeho vydat, něčeho zbavit - například vybit vztek, vydovádět se, odreagovat se ze stresu.

Motivy jsou chápány jako vnitřní nebo vnější činitele, které řídí chování a spojují se s vědomým snažením k určitému cíli. Dělíme je na:

- ❖ **Biologické motivy** (primární, vrozené, sebezáchovné) - jedná se o fyziologické potřeby (potřeba kyslíku, potřeba potravy). Patří sem ale i motivy druhově záchovné - potřeba sexu (tužby, fantazie), poskytování a přijímání rodičovské péče.

³⁷ NAKONEČNÝ, M., *Motivace lidského chování*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1996. ISBN 80-200-0592-7.s. 8-26.

³⁸ ADAIR, John Eric. *Efektivní motivace*. 1. vyd. Praha: Alfa Publishing, 2004. Management (Alfa Publishing). ISBN 80-86851-00-1.s. 14.

³⁹ RABUŠICOVÁ, M., RABUŠIC., L. (eds.). *Učíme se po celý život?: o vzdělávání dospělých v České republice*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2008. ISBN 978-80-210-4779-2. s. 97.

⁴⁰ NAKONEČNÝ, M., *Motivace lidského chování*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1996. ISBN 80-200-0592-7.s. 27.

- ❖ **Psychické motivy** (sekundární, získané) - vnitřní motivace směřující k uchování vnitřního řádu a k nastolení duševní pohody. Mezi tyto potřeby patří potřeba sebeurčení, stabilní osobní identity, nalezení smyslu života, řízení se vnitřními etickými standardy. Dále pak tendence vyhledávat novost a rozptýlení, dokazovat si schopnost řešit problémy, překonávat překážky, řídit svůj vlastní život.
- ❖ **Sociální (kulturní) motivy** (sekundární, získané) - regulují mezilidské vztahy i jejich prožívání. Mezi tyto motivy patří potřeba dosažení úspěšného výkonu, potřeba vyhnout se neúspěchu. Dalšími příklady těchto motivů jsou potřeba afiliace (sdružování se), potřeba intimity (sdílení niterných pocitů), potřeba moci atd.⁴¹

Dále můžeme také motivy dělit:

- ❖ **Primární** - fyziologické cyklické potřeby (kyslíku, potravy...)
- ❖ **Sekundární** - projev mozkové aktivity.

Mezi motivy běžně nastávají konflikty (konflikt dvou pozitivních motivů - chci se věnovat 2 věcem, ale čas mám jen na 1), ty se mohou odehrávat na vědomé či nevědomé úrovni (touto problematikou se zabývá psychoanalýza).

1.5.1 Typy motivace:

Motivace může být vědomá (víme, co a proč děláme) anebo nevědomá (skutečné příčiny chování jsou jiné, než myslíme). Dále také může motivace vycházet z vnitřních nebo vnějších pohnutek a podnětů. Často ale bývá kombinací obou, proto dělíme motivaci:

- ❖ *„Vnitřní motivaci - výsledek potřeb a zájmů člověka (potřeba poznávací, seberealizace, kulturní potřeby)*
- ❖ *Vnější motivaci - je určena působením vnějších podnětů (hrozba trestu, možnost odměny.“⁴²*

⁴¹ NAKONEČNÝ, M., *Motivace lidského chování*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1996. ISBN 80-200-0592-7.s. 27-49.

⁴² NAKONEČNÝ, M., *Motivace lidského chování*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1996. ISBN 80-200-0592-7.s. 30.

Obecně platí, že vnitřní motivace je daleko lepší a silnější než motivace vnější. Motivace lidského chování vychází z chování, jaké se kdo naučil. Své motivy se učíme uspokojovat určitými specifickými způsoby a úroveň cíle obvykle závisí na předchozích zkušenostech a na požadavcích sociálních skupin, v nichž žijeme. Jak z definice vyplývá, funkcí motivace je uspokojování subjektivních potřeb individua a zajištění tak účelného chování jedince. Motivace je jakýmsi instrumentálním vzorcem chování, který člověk výrazným způsobem přebírá od svého okolí, rodiny. Východiskem je pak vnitřní napětí a jejím cílem dovršující se reakce.⁴³

1.5.2 Motivace k učení

K tomu abychom se dále vzdělávali, musíme být dostatečně motivováni. Obecná psychologie se zabývá především motivací, která ale také hraje důležitou roli zejména pro andragogy. Je statisticky dokázáno, že pokud se má člověk vzdělávat, a to nejen v průběhu celého života, ale především v seniorském věku, potřebuje k tomu dostatek zájmu, vnitřní motivace a vnějších podnětů.

Jak už autorka výše uvedla, rozlišujeme motivaci vnitřní a vnější. Vnitřní motivace vychází ze samotného jedince, který ve vzdělávání nalézá nějaké potěšení a také uspokojení. Patří sem umění učit se, zdravotní stav a úroveň vědomostí. Naproti tomu vnější motivace je „*chápana jako výslednice vnějších tlaků, kdy jedinec vstupuje do vzdělávání, aniž by to bylo jeho osobní přání.*“⁴⁴

Každé vzdělávání, nejen vzdělávání seniorů, je závislé na vnitřních a vnějších podmínkách. Vnitřní podmínky představují jakousi motivaci, umění učit se, zdravotní stav, úroveň vědomostí. Mezi vnější podmínky potom řadíme dopravu, vzdálenost, poplatky za školné, rodinu, tradice. Často se stává, že vnější motivace nás odrazuje od systému dále se vzdělávat.⁴⁵

Dle odborné literatury je prokázáno, že senioři jsou nejčastěji motivováni snahou:

- ❖ rozšířit si poznatky a získat nové
- ❖ připravit se na život ve stáří
- ❖ porozumět sám sobě, dát svému životu řád

⁴³ NAKONEČNÝ, M. *Emoce a motivace*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1973, ISBN není uvedeno. s. 106.

⁴⁴ RABUŠICOVÁ, M., RABUŠIC, L., (eds.). *Učíme se po celý život?: o vzdělávání dospělých v České republice*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2008. ISBN 978-80-210-4779-2. s. 97-98.

⁴⁵ ČORNANIČOVÁ, R., *Edukácia seniorov: vznik, rozvoj, podnety pre geragogiku*. 2., dopl. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo UK, 2007. ISBN 978-80-223-2287-4. s. 77.

- ❖ naučit se kompenzovat pokles svojí výkonnosti.⁴⁶

Vzdělávání v seniorském věku je založeno na dobrovolnosti, proto zde hraje hlavní roli motivace vnitřní.

V odborné literatuře je uváděno, že důležitou roli v motivaci seniorů k dalšímu vzdělávání hraje jejich dosažené vzdělání nebo také předchozí účast na vzdělávání, dále účast na kulturním životě a na sociální aktivitě v rodině. Většinou je motivem touha po sociálních kontaktech, zájem o poznání, očekávání okolí a zvládání vlastních sil. Vzdělávání seniorů má většinou charakter prevence, odstranění a kompenzace nedostatků s cílem zvládnutí tělesných, psychických a sociálních změn.⁴⁷

1.5.3 Maslowova pyramida potřeb

K tomu, aby člověk byl šťastný, je důležité, aby měl uspokojeny všechny životní potřeby. Je tomu tak i v případě, pokud se jedná o seniory.

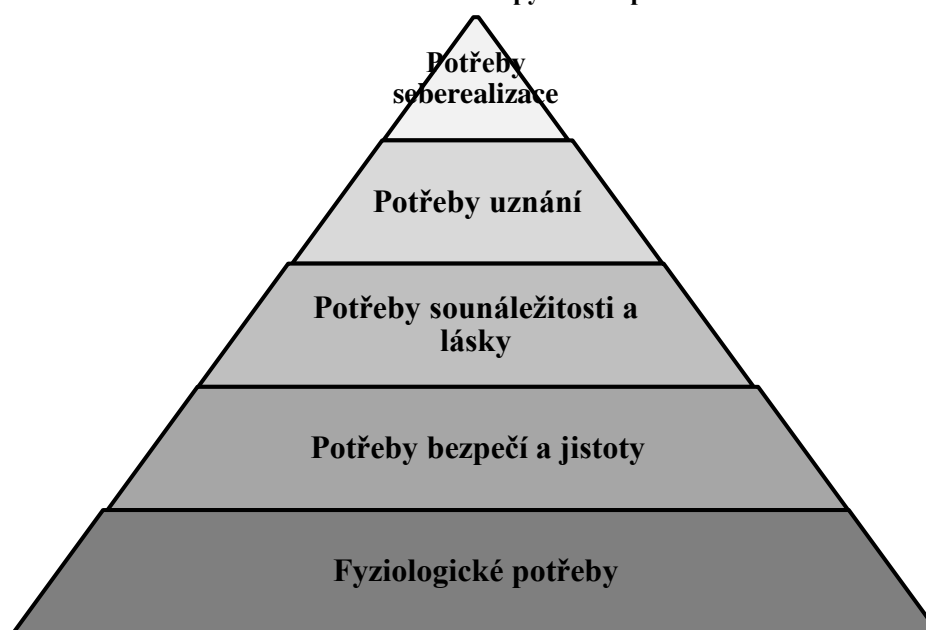
Lidské potřeby lze dělit na dvě základní kategorie, kdy se jedná o potřeby psychické a potřeby fyzické. Potřebám se věnuje známý americký psycholog Maslow, který stanovil teorii, že potřeby jsou uspokojovány od nejnnutnějších fyziologických potřeb, postupně směrem nahoru až k potřebě seberealizace. Potřeby uspořádal do tvaru pyramidy, jelikož se domníval, že takto vypadá jejich provázanost. Věřil, že jedna stojí na druhé a k projevení vyšších potřeb musí být uspokojeny potřeby nižší.

⁴⁶ ČORNANIČOVÁ, R., *Edukácia seniorov: vznik, rozvoj, podnety pre geragogiku. 2.*, dopl. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo UK, 2007. ISBN 978-80-223-2287-4. s. 81.

⁴⁷ BENEŠ, M., *Andragogika*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2008. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-2580-2. s. 90.

Podle amerického psychologa Maslowa procházíme touto pyramidou celý život.⁴⁸

Obrázek 1: Maslowa pyramida potřeb

Zdroj: Abraham H. Maslow, Abraham Harold Maslow – Humanistická teorie, Základní potřeby podle Maslowa, online, cit. 2016-02-05

Zdroj⁴⁹

Maslowa pyramida potřeb tedy řadí lidské potřeby tedy podle důležitosti, kdy nejdůležitější a nejzákladnější potřeby jsou na nejnižším stupni. Mezi nejzákladnější potřeby řadíme ty, které zajišťují přežití člověka a lidského rodu.

Fyziologické potřeby: Jedná se o potřeby, které řadíme mezi základní existenční potřeby, které zajišťují existenci života. Jsou to základní potřeby našeho organismu, kam patří dýchání, pití, jídlo, vylučování, obydlí, aktivity a odpočinek.

Důležitý je rovnovážný stav organismu, v němž nám nic nechybí ani nepřebývá.

Potřeby bezpečí: Tak jako každý jiný člověk i senioři potřebují ochranu, jistotu a stálost. Ve chvíli, kdy máme relativně uspokojeny fyziologické potřeby, začneme toužit po pocitu bezpečí, který získáme jistým zaměstnáním, pojištěním či třeba osobou, které můžeme důvěřovat. Potřeba bezpečí v sobě také zahrnuje finanční jistotu, ochranu před zločinem, zdraví a pocit pohody či třeba zajištění pomoci v případě úrazu nebo nemoci. Potřebu bezpečí nám také dobře zajišťuje naše společnost společně s právními normami.

⁴⁸ ADAIR, John Eric. *Efektivní motivace*. 1. vyd. Praha: Alfa Publishing, 2004. Management (Alfa Publishing). ISBN 80-86851-00-1.s. 29.

⁴⁹ Abraham H. Maslow, Abraham Harold Maslow – Humanistická teorie, *Základní potřeby podle Maslowa*. [online]. [cit. 2016-10-22]. Dostupné z: https://wikisofia.cz/index.php/Abraham_H._Maslow.

Potřeba lásky: Tato potřeba se týká pocitu sounáležitosti, být přijímán takový jaký jsem druhými lidmi. Pokud jsou uspokojeny první dvě potřeby, směřujeme k touze po citovém naplnění, a to především díky přátelství, partnerském životě a nedílnou součástí také po podpoře a po komunikaci v rámci rodiny. Máme potřebu milovat a být milováni, a pokud není tato potřeba uspokojena, vede to jedince k osamělosti, k sociální úzkosti a k depresi.

Potřeby uznání: Jedná se o potřebu, která se týká potřeby být přijímán, respektován a oceňován. Chceme se cítit přijímáni a pozitivně oceněni, cítit se užiteční a také chceme vynikat ve své profesi a ve svých zájmech. Nesrovnalosti se projevují jako komplexy méněcennosti, nízká sebeúcta atd.

Potřeby seberealizace: Potřeby, které se týkají našeho potenciálu, schopností, stát se tím kým můžeme či chceme být, touha po tvořivosti a produktivitě. Důležité je pochopit sám sebe a druhé, a tím naplnit své možnosti růstu a rozvoje.⁵⁰

„Čím člověk může být, tím také musí být. Musí být věrný své přirozenosti... Na této úrovni jsou rozdíly mezi jednotlivci největší.“ - Abraham Maslow

1.6 VZDĚLÁVACÍ PŘÍLEŽITOSTI PRO SENIORY

Senioři neboli lidé postproduktivním věku představují diferencovanou sociální skupinu. Liší se dosaženou úrovní vzdělání, zdravotním stavem, životní orientací, finančními možnostmi a především sociálním zařazením v rodině. To vše klade velké nároky při hledání vzdělávacích forem pro občany v postproduktivním věku.

V České republice se vzdělávání seniorů prezentuje v různých formách, např. jako samostatné instituce nebo začleněné do běžného vzdělávacího systému. Existence různorodé nabídky vzdělávacích možností je pro edukaci v seniorském věku velmi důležitá.

„Senioři se mohou účastnit běžných vzdělávacích aktivit určených pro širokou veřejnost. Tyto kurzy ovšem nejsou orientovány primárně seniorsky (např. zájmové kurzy vzdělávání dospělých nebo akademie volného času), což může pro seniorské účastníky představovat řadu úskalí a bariér. Jinou variantu představují aktivity cíleně zaměřené na seniory, které by měly respektovat specifika a metodické zásady jejich vzdělávání. Do edukace seniorů se zapojují nejrůznější instituce, které tak pomáhají

⁵⁰ ADAIR, John Eric. *Efektivní motivace*. 1. vyd. Praha: Alfa Publishing, 2004. Management (Alfa Publishing). ISBN 80-86851-00-1.s. 30-36.

seniorům adaptovat se na novou životní situaci, v níž se ocitají odchodem do důchodu, a pomáhají prohlubovat jejich vědomí odpovědnosti za vlastní stáří. Vzdělávací kurzy určené pro seniory vytvářejí předpoklady pro setkávání lidí stejné generace, mají obvykle charakter osobnostního rozvoje, nikoliv přípravy na profesi. I když ani profesní vzdělávání nemusí být seniorům zatracováno“.⁵¹

Mezi základní instituce vzdělávání seniorů patří:

- ❖ Univerzity třetího věku (U3V)
- ❖ Akademie třetího věku (A3V)
- ❖ Univerzity volného času
- ❖ Kluby seniorů

1.6.1 Univerzity třetího věku (U3V)

Vzdělávání seniorů v České republice se vyvinulo na našich univerzitách už v osmdesátých letech minulého století. Lektori, kteří prováděli první odborné přednášky seniorům, směřovaly především na vztah mezi člověkem a přírodou. K vývoji tohoto typu vzdělání došlo v devadesátých letech, kdy univerzity mohly do vzdělávacího procesu přidat svá odborná specifika. Rok 2003, byl významnou skutečností, kdy se Ministerstvo věcí mládeže a tělovýchovy rozhodlo věnovat finanční prostředky pro univerzity vzdělávající seniory.⁵² Autorka si myslí, že vzdělávání seniorů je v naší moderní společnosti něco pozoruhodného a mimořádného.

Autorka se domnívá, že v dnešní moderní době se lidé dožívají mnohem vyššího věku, než tomu bylo v dřívějších dobách. Existuje několik aspektů, jak aktivně stárnou. Jednou z aspektů jsou především vzdělávací programy, které umožňují Univerzity třetího věku. Tento typ vzdělání si volí lidé, především senioři, kteří se dožívají důchodového věku a jsou stále plni životního elánu, touží po vědomostech a jsou ochotni učit se novým věcem. V dnešní době skoro každá vysoká škola poskytuje lidem v postproduktivním věku vzdělávací program. Každá osoba je jedinečná, a proto se také každý člověk v postproduktivním věku ke studiu hlásí s jinou podmínkou. Někteří si zde chtějí doplnit

⁵¹ ŠPATENKOVÁ, N., SMÉKALOVÁ, L., *Edukace seniorů: geragogika a gerontodidaktika*. Vydání 1. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5446-8. s. 89

⁵² Vysoké učení technické v Brně, institut celoživotního vzdělávání. *Vzdělávání seniorů*. [online]. [cit. 2016-10-22]. Dostupné z: <http://www.lli.vutbr.cz/vzdelavani-senioru>.

znalosti, které si neměli možnost v mládí osvojit, jiní se chtějí učit například jazykům, či technologickým vymoženostem naší moderní doby. Můžeme shledat ale i jiné obory. Například psychologii.

Nejen dle odborné literatury ale také dle autorky názoru, U3V představují nejznámější edukační instituci pro seniory.

Jak již odborná literatura říká, první univerzitu třetího věku založil profesor práva a ekonomických věd Pierre Vellase již v roce 1973 ve Francii na Univerzitě společenských věd se záměrem o vytvoření a dosažení vzdělávacích příležitostí pro stárnoucí populaci. Chtěl seniorům nabídnout program činností odpovídající podmínkám, potřebám a aspiracím, které jsou této skupině vlastní. Myšlenka univerzit třetího věku se začala rychle šířit do dalších evropských zemí. V České republice vznikla první univerzita třetího věku v roce 1986 v Olomouci a o rok déle v Praze. V současné době mohou senioři studovat na univerzitách třetího věku na bezmála všech vysokých školách.⁵³

Vzdělávání má edukačně zájmový charakter a má za cíl osobní rozvoj jedince. U3V nejsou zaměřeny na přípravu na povolání ani na profesní rozvoj, ale především mají senioři možnost využívat zařízení univerzit např. knihovny, počítačové učebny atd. Témata přednáškových cyklů se aktualizují podle zájmu posluchačů. Nejžádanější témata jsou zdraví, náboženství, mezilidské vztahy, právo atd. Senioři se prokazují indexem o studiu. Vyslechnuté přednášky senioři musí doplnit samostudiem, na základě kterého vypracovávají seminární práci či píší různé testy. Ukončení studia se koná v aule dané univerzity a seniorům je předáno osvědčení o absolutoriu.⁵⁴

Nejdůležitějším faktorem U3V je touha řady lidí v postproduktivním věku doplnit si své vědomosti, které z nějakých nejasných důvodů ve svém mladém věku nezískali.

Pedagogický slovník uvádí univerzitu třetího věku následovně: „ *Univerzita třetího věku je specifická forma vzdělávání dospělých, určená pro vzdělávání seniorů. Realizuje se jako cykly přednášek nebo jako ucelené studium (i několika semestrové) v různých oborech humanitních, společenskovědních i přírodních. Vyučují vysokoškolští a jiní odborníci. Neposkytuje akademické tituly, vzdělání je zde hlavně prostředkem aktivního naplnění života.*“⁵⁵

⁵³ ŠPATENKOVÁ, N., SMÉKALOVÁ, L., *Edukace seniorů: geragogika a gerontodidaktika*. Vydání 1. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5446-8. s. 90.

⁵⁴ ČIPOVÁ, Š., *Geragogické možnosti ovlivňující edukační rovinu seniorů*. In: VETEŠKA, J., VACÍNOVÁ, T. *Aktuální otázky vzdělávání dospělých: andragogika na prahu 21. století*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2011. ISBN 978-80-7452-012-9. s. 121-150.

⁵⁵ PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J., *Pedagogický slovník. 6., aktualiz. a rozš. vyd.* Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-647-6. s. 265.

Univerzity třetího věku jsou součástí celoživotního vzdělávání. Základní charakteristikou je poskytnout lidem v postproduktivním věku vzdělání na nejvyšší možné úrovni. Hlavní cíle U3V:

- ❖ seznámit seniory s vědeckými poznatky
- ❖ zdokonalit jejich sebepoznání
- ❖ pomoci jim získat nadhled a tím ulehčit jejich přizpůsobování a orientaci ve stále se měnícím světě.

V posledních letech se k těmto cílům přidává i cíl vytváření odhadů pro setkávání generací a tím výměnu zkušeností. Jde o sociálně – psychologické hledisko vzdělávání seniorů, kdy je důležité nevyčleňovat seniora z běžného života a uchovávat tak kvalitu jeho života. Hlavní funkce U3V je vzhlížení v zabezpečování práva seniorů na vzdělávání na současné vědecké úrovni. Univerzity si za svůj cíl kladly zlepšení kvality života seniorů a jejich vzdělávání, podporu a další růst U3V po celém světě, udržení a navazování vědeckých kontaktů mezi členy, spolupráci s organizacemi, jejichž činnost se týká vyššího vzdělávání starší generace.⁵⁶

V dnešní době se můžeme také setkat s pojmem tzv. *virtuální univerzitou třetího věku*. Ta ukazuje novou moderní alternativu ke klasické prezenční přednáškové výuce U3V a rozvíjí především informační a počítačovou gramotnost.⁵⁷

Obecné informace o U3V:

Dle vnitřních materiálů U3V, kde jsou dány obecné informace a také podmínky pro přijetí na U3V je uvedeno, že prvním společným rysem U3V jsou studenti, to jsou především lidé postproduktivního věku, senioři ve starobním důchodu. Ne vždycky se, ale v podmínkách pro přijetí ke studiu na univerzitách všechny univerzity shodují, některé U3V potřebují k přijetí ukončené středoškolské vzdělání s maturitou a na některých univerzitách přijetí není spojováno s dosaženým stupněm vzdělání. Podmínky jsou individuální.

Společnou podmínkou pro přijetí je ale přihláška a zaplacení registračního poplatku na akademický rok či semestr, jehož výše se pohybuje mezi 100,- Kč – 500,- Kč. U3V umožňují lidem v postproduktivním věku vzdělání na nejvyšší možné úrovni (univerzitní

⁵⁶ MÜHLPACHR, P., *Gerontopedagogika*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2004. ISBN 80-210-3345-2. s. 140-142.

⁵⁷ ŠPATENKOVÁ, N., SMÉKALOVÁ, L., *Edukace seniorů: geragogika a gerontodidaktika*. Vydání 1. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5446-8. s. 99.

úroveň). Návštěvníci univerzity třetího věku mají statut posluchače univerzity, nejsou však studenty ve smyslu zákona č.111/1998 Sb. o vysokých školách a všech navazujících a doplňujících zákonů a ustanovení. Vyučujícími na U3V jsou přednášející učitelé, profesori, docenti fakult univerzit, další odborníci. Studium má charakter osobnostního rozvoje, nikoli profesní přípravy. Kurzy na U3V jsou většinou tříleté, dělené do semestrů. Počet přednášek a jejich četnost si určuje konkrétní U3V sama. Úspěšným absolventům je vydáno osvědčení o absolvování univerzity třetího věku.

Asociace U3V:

U3V se zdržují do Asociace univerzit třetího věku (AU3V). Ta byla založena v roce 1993 jako nevýdělečná zájmová organizace, která si kladla za cíl iniciovat a podporovat zakládání univerzit třetího věku na vysokých školách v České republice, a dále organizovat setkání a pracovní semináře zainteresovaných škol a fakult za účelem výměny poznatků a zkušeností. Od roku 1993 je AU3V ČR členem AIUTA (Mezinárodní asociace univerzit třetího věku), od roku 1994 členem sdružení EFOS (Evropská federace studentů seniorů). Obecně tedy můžeme říci, že se jedná o neziskové sdružení zájemců o vzdělávání seniorů na univerzitní úrovni.⁵⁸

*„Díky AU3V se podařilo sjednotit názory, formy a pravidla pro fungování U3V na veřejných vysokých školách České republiky. Základním pravidlem je to, aby instituce organizující U3V měla prokazatelné odborné spojení s akreditovanou vysokou školou“.*⁵⁹

Jak už výše autorka zmiňovala, AU3V spolupracuje s mezinárodními organizacemi AUITA a EFOS. Nyní by ráda autorka tyto dvě sdružení popsala:

❖ *„AUITA - Internation Association of the Universities of the Third Age (Mezinárodní sdružení asociací univerzit třetího věku) – toto sdružení vzniklo roku 1977, sídlí v Toulouse ve Francii. Organizace má za úkol sdružovat a koordinovat zájmy všech univerzit třetího věku.*

Hlavní cíle AUITA:

- *podporovat zakládání a další růst U3V po celém světě*
- *navazovat a udržovat kulturní a vědecké kontakty mezi členy*
- *podporovat navazování styků v oblasti regionálních zájmů*
- *koordinovat činnost mezi členy, zejména vzdělávání, studium a výzkum*

⁵⁸ Asociace univerzit třetího věku České republiky. *Základní informace o AU3V*. [online]. [cit. 2016-10-22]. Dostupné z: <http://www.au3v.org/>.

⁵⁹ ŠPATENKOVÁ, N., SMÉKALOVÁ, L., *Edukace seniorů: geragogika a gerontodidaktika*. Vydání 1. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5446-8. s. 91.

- poskytovat členům informační služby
- spolupracovat s organizacemi, jejichž činnost se týká vyššího vzdělávání a životních podmínek starší generace“.⁶⁰

❖ „EFOS - European Federation of Olders Students at the Universities (Evropská federace studujících seniorů na univerzitách) – je mezinárodní sdružení se sídlem v Bruselu a jednatelstvím ve Vídni. Jeho hlavním úkolem je vytvoření základny pro výměnu zkušeností s organizováním aktivit v oblasti vzdělávání seniorů jako součásti celoživotního vzdělávání.

Hlavní cíle EFOSu:

- podpora akademických studií starších lidí po boku mladších žáků nebo při zvláštních školami / univerzitami pro starší lidi
- podpora společných projektů pro starší studenty v celé Evropě
- podpora a zajištění přístupu starších lidí s akademickým vzděláním, včetně těch bez formální kvalifikace
- zastupování zájmů akademického vzdělání pro starší lidi v politice a společnosti
- podpora autonomních národních organizací s podobnými cíli
- identifikace možnosti využití dovednosti a zkušenosti starších žáků ve prospěch vědy a společnosti
- spolupráce s jinými mezinárodními organizacemi, které podporují celoživotní učení“.⁶¹

▪ **Akademie třetího věku (a3v)**

„Akademie třetího věku bereme za vzdělávací perspektivu v oblasti vzdělávání a mohly by ukazovat vzdělávací možnost v každém okresním městě, tedy uspokojovat vzdělávací potřeby občanům v postproduktivním věku zejména v takových regionech, kde nejsou vysoké školy“.⁶²

Akademie je považována za středně těžkou možnost vzdělávacích aktivit pro seniory. Obsah vzdělávání přizpůsobují potřebám seniorů, ale i potřebám místním,

⁶⁰ MÜHLPACHR, P., *Gerontopedagogika*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2004. ISBN 80-210-3345-2. s. 140-142.

⁶¹ EFOS. *Evropská federace starších dokumentů*. [online]. [cit. 2016-10-02]. Dostupné z: <http://www.efos-europa.eu/>.

⁶² MÜHLPACHR, P., *Gerontopedagogika*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2004. ISBN 80-210-3345-2. s. 139.

vyznačují se celkově přístupností. Nejčastěji se zaměřují na obsah kulturní, historický, literární, ekologický atd. Oblíbenými aktivitami u lidí v postproduktivním věku jsou také aktivity rekondiční a rekreačně sportovní. Výuka je navrhována výhradně ve formě zájmového vzdělávání a tomu odpovídají formy, metody práce a její obsah.⁶³

Studenti A3V nepodstupují žádné zkoušky ani testy, potvrzení o absolvování je vydáváno na úkor prezence. Akademie třetího věku jsou organizovány nejčastěji pod ochranou nejrůznějších organizací, nejznámější je například Český červený kříž či institucí (Akademie J. A. Komenského).⁶⁴

První Akademie byla zřízena v Přerově v roce 1983.⁶⁵

1.6.2 Univerzity volného času

*„Univerzity volného času jsou netradiční formou zájmového celoživotního vzdělávání pro širokou veřejnost a pro všechny věkové kategorie, nejen pro seniory. Je určena zejména pro ty, kteří chtějí dobrovolně rozvíjet svou osobnost, jsou otevřeni novým informacím, moderním, třeba i odlišným názorům. Smyslem Univerzity volného času je přiblížit celoživotní učení co nejširšímu počtu zájemců. Vstup na univerzitu volného času je bez jakýchkoliv omezení, proto zde ani neplatí žádná omezení. Na univerzitách volného času je zde připravený studijní program, který je určen všem věkovým kategoriím a také předchozí vzdělávání není podmínkou“.*⁶⁶

Na Univerzitách volného času se platí pouze zápisné, které je individuálně stanoveno. Ve většině případů, je zápisné stanoveno ve výši 100,00 Kč. Cílem studia na Univerzitě volného času je zájem o obor, načerpání nových vědomostí a dovedností či prostě jen chuť vrátit se po letech „do školních lavic“.⁶⁷

⁶³ MÜHLPACHR, P., *Gerontopedagogika*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2004. ISBN 80-210-3345-2. s. 139.

⁶⁴ MÜHLPACHR, P., *Gerontopedagogika*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2004. ISBN 80-210-3345-2. s. 139.

⁶⁵ BOČKOVÁ, V., *Celoživotní vzdělávání - výzva nebo povinnost?. 1. vyd.* Olomouc: Univerzita Palackého, 2000. S.O.S. Evropa, 11. ISBN 80-244-0155-X. s. 56

⁶⁶ Městská knihovna Tišnov. *Univerzity volného času*. [online]. [cit. 2016-10-02]. Dostupné z: <http://www.mktisnov.cz/univerzita-volneho-casu/>.

⁶⁷ BOČKOVÁ, V., *Vzdělávání - průvodní jev života: texty k otevřenému a distančnímu vzdělávání*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002. Texty k otevřenému a distančnímu vzdělávání. ISBN 80-244-0441-9. s. 45.

1.6.3 Kluby seniorů

*„Kluby seniorů obvykle představují nejrozsáhlejší formu institucionalizovaného shromáždění seniorů, jde o kulturně-výchovná zařízení, která umožňují setkávání lidí podobného věku i zájmů, a tím přispívají k plnohodnotnému trávení jejich volného času. Kluby seniorů mají dlouholetou tradici, převážně se jedná o charakter občanského sdružení. Vzdělávací činnost klubu seniorů má široký záběr, zaměřuje se především na široce otevřené zájmové činnosti seniorů. Jejich edukační aktivity mají zpravidla zájmový a jednorázový charakter, kdy se jedná především o přednášky, besedy, poznávací zájezdy, návštěvy divadel, koncertů, relaxační cvičení atd. Činnosti klubů jsou velmi bohaté, a zprostředkovávají velmi přínosné aktivity v oblasti rozvoje člověka v postproduktivním věku. Mezi činnost klubu patří také oslavy významných narozenin svých členů. Akce jsou často jednorázové, ale mohou být provozovány také ve formě cyklických kurzů“.*⁶⁸

⁶⁸ ŠPATENKOVÁ, N., SMÉKALOVÁ, L., *Edukace seniorů: geragogika a gerontodidaktika*. Vydání 1. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5446-8. s. 99.

2 PRAKTICKÁ ČÁST

2.1 DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ

2.1.1 Cíl práce

Hlavním cílem bakalářské práce bylo zjistit nejdůležitější motivační faktory, které se podílejí na účasti vzdělávání v seniorském věku na Univerzitě třetího věku v Kadani. Dále také bylo cílem autorky průzkumu zjistit, kolik seniorů je s tímto druhem celoživotního učení spokojeno, zda dělá posluchačům problém osvojit si nové informace, jestli jsou pro ně tyto nové informace přínosem a v neposlední řadě jaké je nejvyšší dosažené vzdělání seniorů.

2.1.2 Výzkumné otázky

Pro průzkumné šetření si autorka stanovila následující hypotézy:

Hlavní výzkumná otázka:

- Co motivuje seniory ke studiu na univerzitě třetího věku?

Dílčí výzkumné otázky:

1. Kolik studujících seniorů je s tímto druhem celoživotního učení spokojeno?
2. Kolik ze studujících respondentů jsou ženy a kolik muži?
3. Zdali dělá seniorům problém osvojit si nové informace?
4. Jsou pro ně tyto informace přínosem?
5. Jaké je nejvyšší dosažené vzdělání seniorů?
6. Jaký je nejčastější věk u vzdělávajících seniorů?

Pro průzkumné šetření si autorka stanovila následující hypotézy:

1. 70 % motivuje seniory ke studiu na univerzitě třetího věku vynahradiť si nemožnosť studovať v minulosti.
2. 60 % seniorů bude s výukou na univerzitách třetího věku spokojeno.
3. 40 % respondentů má středoškolské vzdělání.
4. 50 % respondentů navštěvuje U3V ve věku 61-70 let.
5. 60 % respondentů nemá problém osvojit si nové informace
6. 40 % respondentů považuje nové informace za přínosné.

2.1.3 Použité metody (dotazníkové šetření)

Pro svůj výzkum do své bakalářské práce použila autorka dotazníkové šetření. Dotazník je velmi často používanou metodou pro získávání dat. Výhodou dotazníku je možnost získání množství dat od velkého počtu respondentů v krátké době. Dotazníky byly rozdány na Univerzitě třetího věku v Kadani.

K vyplňování dotazníku byli osloveni posluchači univerzity třetího věku v Kadani, bez jakéhokoliv ohledu na druh oboru, ročníku či pohlaví.

V dotazníku bylo respondentům položeno 16 otázek, z nichž 11 mělo povahu uzavřené odpovědi s možností výběru, nebo případně polo-uzavřené otázky, kde bylo možno doplnit i odpověď jinou. Pět otázek mělo charakter otevřené výpovědi, kdy respondent neměl výběr z možností. U jedné otázky bylo možno zvolit odpovědi více.

První hypotézu autorka ověřovala dotazníkovým šetřením otázkou číslo 4) Co Vás motivovalo ke studiu na U3V? Druhou hypotézu autorka ověřovala otázkou číslo 13) Jste spokojeni s výukou na univerzitách třetího věku? Další hypotézu autorka ověřovala otázkou číslo 3) Označte prosím křížkem Vaše nejvyšší dosažené vzdělání. Další hypotézu autorka ověřovala otázkou číslo 8) Shledáváte nově nabitě informace jako prakticky přínosné? A poslední hypotézu autorka ověřovala otázkou číslo 11) Máte problém naučit se novým věcem/vědomostem/informacím?

Dotazník:

Dotazník je charakterizován jako „způsob písemného položení otázek a získávání písemných odpovědí, samotný dotazník je pak soustava předem připravených a pečlivě formulovaných otázek, které jsou promyšleně seřazeny. Dotazník je sociometrická metoda, která se používá především k hromadnému získávání údajů (při velkém počtu osob). Jde o ekonomickou výzkumnou metodu. Základem dotazníku je písemné kladení otázek a získávání písemných odpovědí od respondentů, tedy osob, vyplňujících dotazník. Délka dotazníku by měla být přiměřená. Důležité kritérium pro zpracování dotazníku je jeho návratnost, což je poměr mezi rozdanými dotazníky a počtem vrácených vyplněných dotazníků.“⁶⁹

Dotazník by měl splňovat základní požadavky dobrého měření. Jsou to zejména **validita, reliabilita a praktičnost.**

⁶⁹ CHRÁSKA, M., *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1369-4. s. 163.

- ❖ **Validita** = platnost
- ❖ **Reliabilita** = spolehlivost, stabilita, přesnost
- ❖ **Praktičnost** = jednoduchost, hospodárnost, úspornost⁷⁰.

2.1.4 Sběr dat (charakteristika respondentů)

Průzkum neboli své dotazníkové šetření se autorka rozhodla provést v lednu 2016 v Ústeckém kraji ve městě Kadaň. Respondenti v praktické části byli senioři, kteří docházejí na univerzitu třetího věku v Kadani.

Respondentů bylo celkem 44, tedy všichni studenti, kteří docházejí na Univerzitu třetího věku v Kadani. Z celkového počtu 44 studentů (seniorů) bylo 36 žen a 8 mužů. Tato struktura studentů byla velice překvapivá a také byla velice zajímavým výsledkem dotazníku. Devět respondentů bylo ve věku 50 – 60 let, dvacet pět respondentů bylo ve věku 61 - 70 let, osm respondentů bylo ve věku 71 – 80 let, a dva respondenti byly ve věku 81 let a více, konkrétně ve věku 84 let a 86 let. Z otázky, která se zaobírala vzděláváním, vyplynulo, že dvacet respondentů má základní vzdělání, pět respondentů má nejvyšší dosažené vzdělání vyučení bez maturity, dále osm respondentů má vyučení s maturitou, devět respondentů má středoškolské vzdělání a dva respondenti mají vysokoškolské vzdělání.

Všichni respondenti byli seznámeni s tím, že dotazník je anonymní a výsledky budou použity pro mou bakalářskou práci.

⁷⁰ CHRÁSKA, M., *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1369-4. s. 169-171.

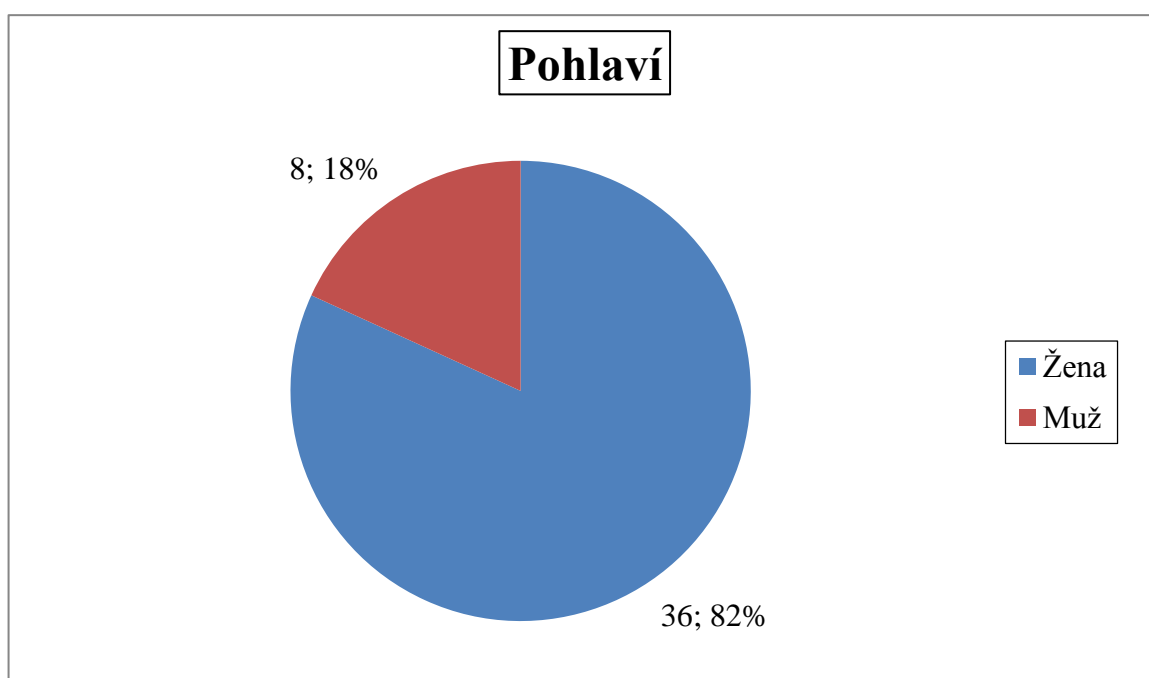
2.1.5 Výsledky výzkumu a interpretace dat

Tabulka 1: Složení mužů a žen studujících na U3V

Pohlaví:		
Žena	36	82 %
Muž	8	18 %

Zdroj: vlastní šetření, 2016

Graf 1: Složení mužů a žen studujících na U3V

Zdroj: vlastní šetření, 2016

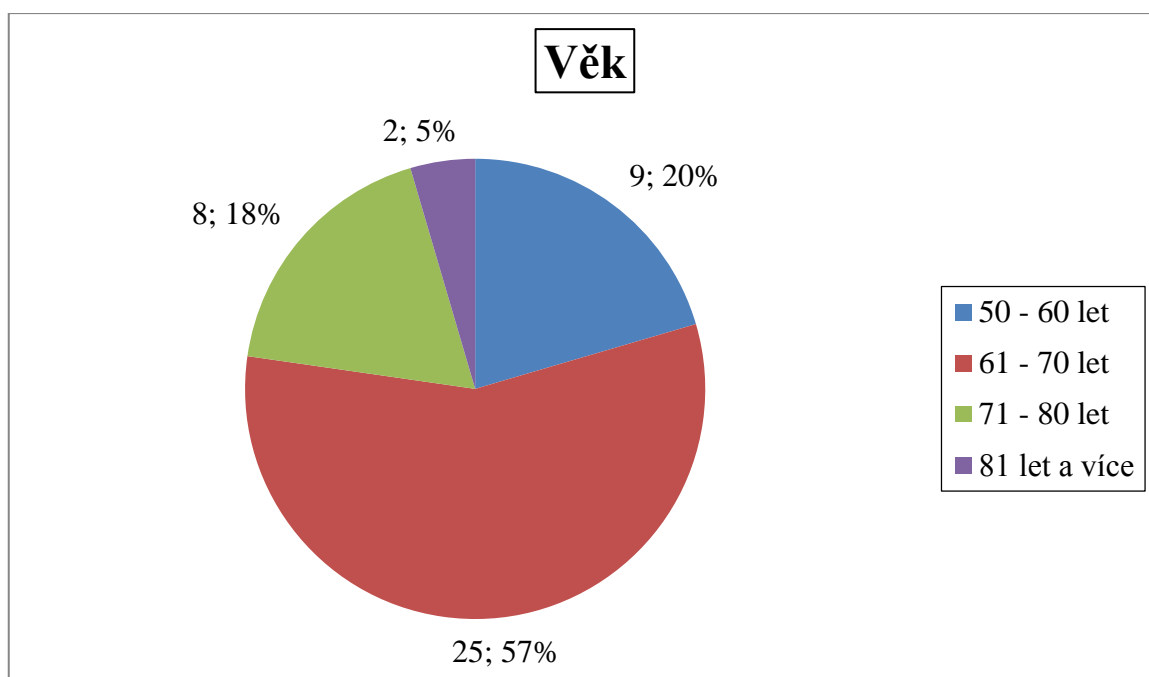
Z celkového počtu 44 studentů, kteří navštěvují univerzitu třetího věku v Kadani, je 36 žen a 8 mužů.

Tabulka 2: Věkové složení posluchačů na U3V v Kadani

Věk:		
50 – 60 let	9	20 %
61 – 70 let	25	57 %
71 – 80 let	8	18 %
81 let a více	2	5 %

Zdroj: vlastní šetření, 2016

Graf 2: Věkové složení posluchačů na U3V v Kadani

Zdroj: vlastní šetření, 2016

Druhou otázkou jsem zjišťovala věkové složení posluchačů na U3V. Z celkového počtu 44 dotazovaných respondentů bylo 9 respondentů ve věku 50-60 let, 25 respondentů mezi věkem 61-70 a 10 dotazovaných mezi věkem 71 a více let.

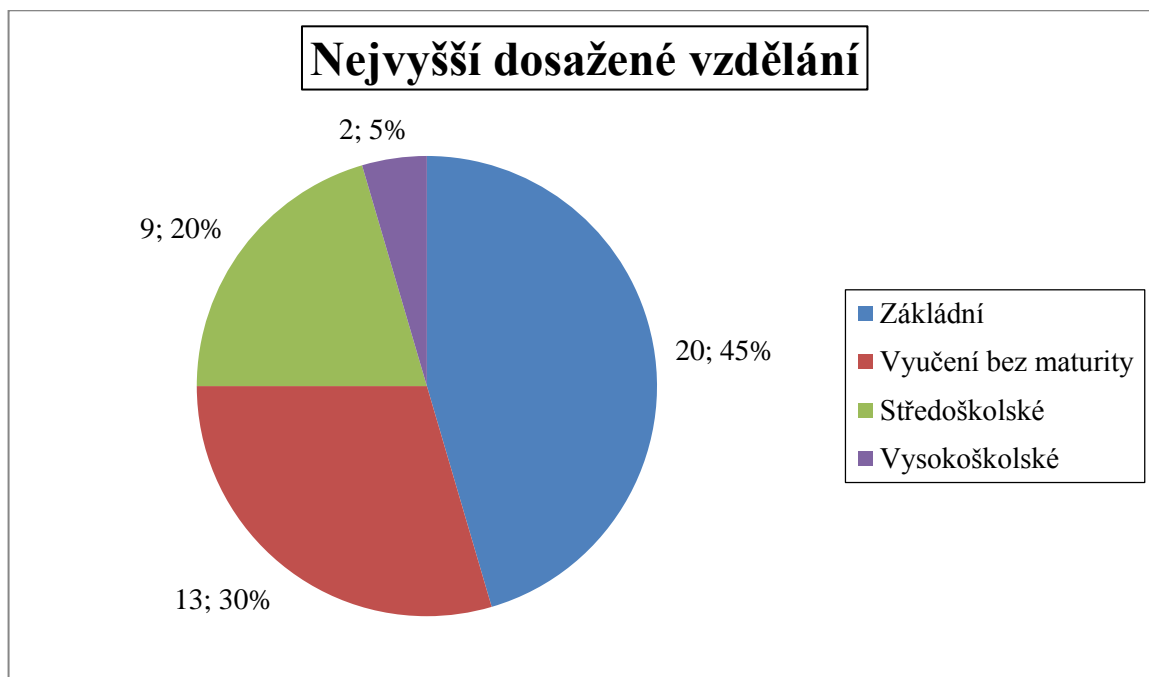
Nejpočetnější skupinou seniorů studujících na univerzitách třetího věku jsou tedy senioři ve věku 61-70 let, tvoří nadpoloviční většinu.

Tabulka 3: Nejvyšší dosažené vzdělání posluchačů na U3V

Nejvyšší dosažené vzdělání:		
Základní	20	45 %
Vyučení bez maturity	13	30 %
Středoškolské	9	20 %
Vysokoškolské	2	5 %

Zdroj: vlastní šetření, 2016

Graf 3: Nejvyšší dosažené vzdělání posluchačů na U3V

Zdroj: vlastní šetření, 2016

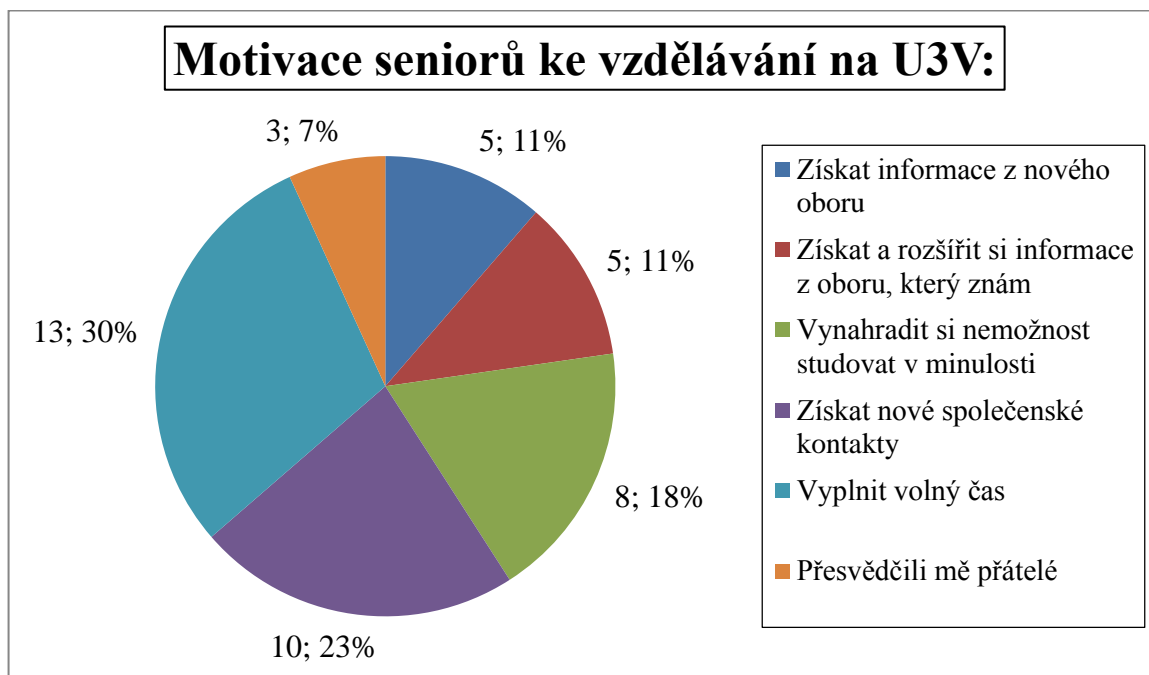
Z celkového počtu 44 dotazovaných respondentů mělo 20 respondentů vystudovanou pouze základní školu, 9 respondentů má středoškolské vzdělání, 13 respondentů má vyučení bez maturity a 2 respondenti mají vysokoškolské vzdělání. Můžeme tedy tvrdit, že čím vyšší dosažené vzdělání, tím nižší zájem o univerzitu třetího věku.

Tabulka 4: Motivace seniorů ke vzdělávání na U3V

Motivace seniorů ke vzdělávání na U3V:		
Získat informace z nového oboru	5	11 %
Rozšířit si informace z oboru, který znám	5	11 %
Vynahradiť si nemožnosť studovať v minulosti	8	18 %
Získat nové společenské kontakty	10	23 %
Vyplnit volný čas	13	30 %
Přesvědčili mě přátelé	3	7 %
Jiné	0	0 %

Zdroj: vlastní šetření, 2016

Graf 4: Motivace seniorů ke vzdělávání na U3V

Zdroj: vlastní šetření, 2016

Nejvíce respondentů tj. 30 % uvádí, že je ke studiu na U3V motivuje vyplnění volného času. Na druhém místě se umístila možnost získání nových společenských kontaktů, které také často seniory motivuje ke vzdělávání na U3V.

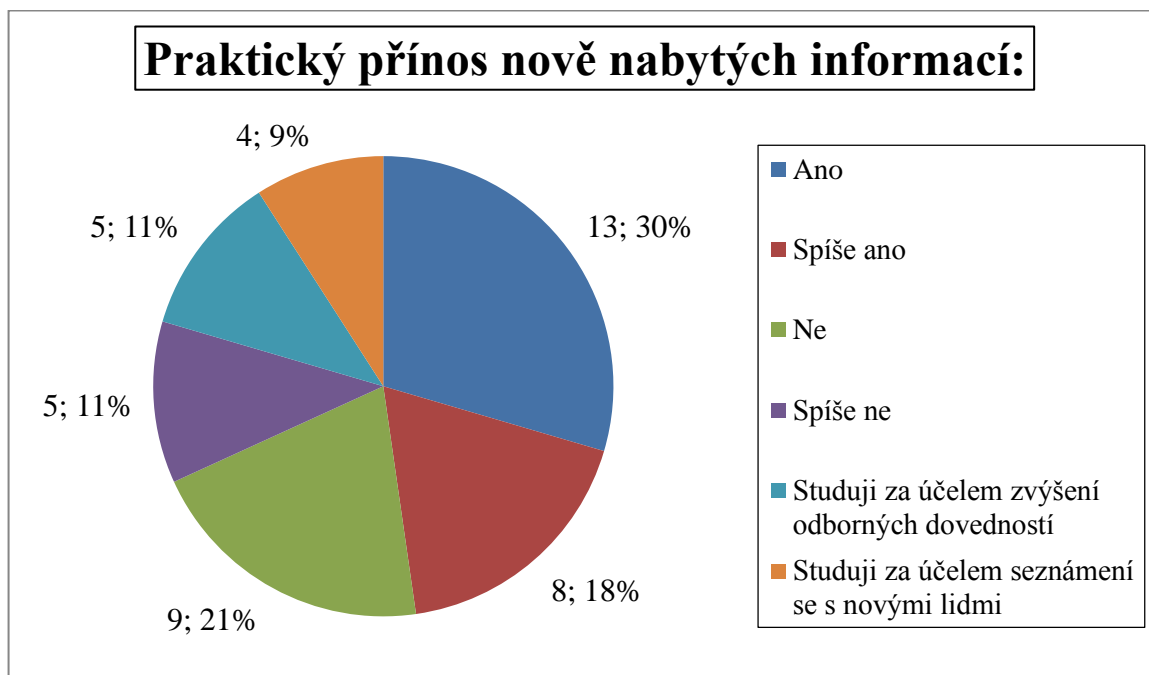
Ve svém dotazníkovém šetření jsem zjistila, že nejvíce seniorů, tj. 70 % tráví svůj volný čas s rodinou, kulturními zájmy a také mnoho respondentů často chodí do přírody. V možnosti „jiné, popište“ se objevily i možnosti, jak senioři tráví svůj volný čas např.: zahradničení, sledování televizoru, setkávání se s přáteli či Nordic Walking.

Tabulka 5: Účel studia na U3V

Praktický přínos nově nabytých informací:		
Ano	13	30 %
Spíše ano	8	18 %
Ne	9	21 %
Spíše ne	5	11 %
Účelem je zvýšení odborných znalostí	5	11 %
Účelem je seznámení se s novými lidmi	4	9 %

Zdroj: vlastní šetření, 2016

Graf 5: Účel studia na U3V

Zdroj: vlastní šetření, 2016

Z celkového počtu 44 dotazovaných respondentů 30 % respondentů studuje na U3V za účelem nabytí potřebných vědomostí a dovedností, 21 % respondentů za tímto účelem nestuduje.

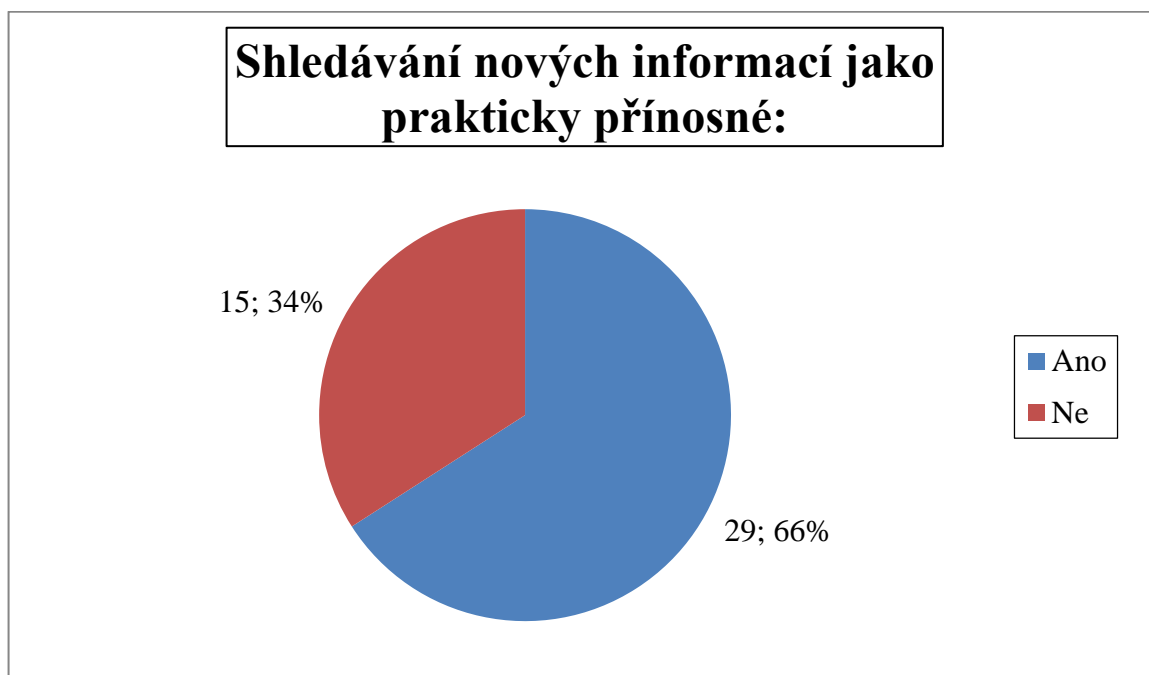
Nejvíce zaujala přednáška o historii města Kadaň, velká návštěvnost je na přednášce o fotografování a na kurzu Hieroglyfy. Respondenty zajímá i anglický jazyk. Studium jazyků zlepšuje paměť i koncentraci, hlavním důvodem návštěvnosti je ale jistě to, že nás anglický jazyk obklopuje a je tedy žádoucí mu porozumět.

Tabulka 6: Shledávání nových informací jako prakticky přínosné

Shledávání nových informací jako prakticky přínosné?		
Ano	29	66 %
Ne	15	34 %

Zdroj: vlastní šetření, 2016

Graf 6: Shledávání nových informací jako prakticky přínosné

Zdroj: vlastní šetření, 2016

Z celkového počtu 44 dotazovaných respondentů 66 % respondentů shledává nově nabyté informace jako prakticky přínosné, 34 % nikoliv.

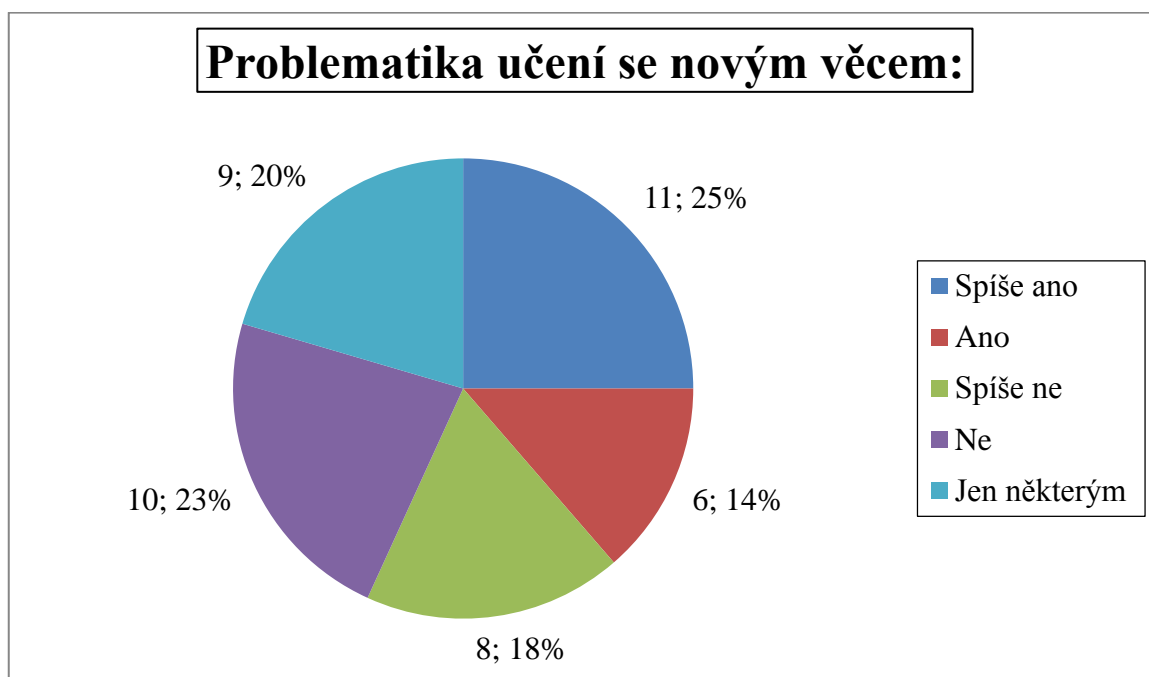
Většina účastníků mého dotazníkového průzkumu kromě univerzity třetího věku navštěvuje i jiné vzdělávací kurzy např. počítače, divadlo, ruční práce či foto kroužky.

Tabulka 7: Problematika učení se novým věcem

Problematika učení se novým věcem:		
Spíše ano	11	25 %
Ano	6	14 %
Spíše ne	8	18 %
Ne	10	23 %
Jen některým	9	20 %

Zdroj: vlastní šetření, 2016

Graf 7: Problematika učení se novým věcem

Zdroj: vlastní šetření, 2016

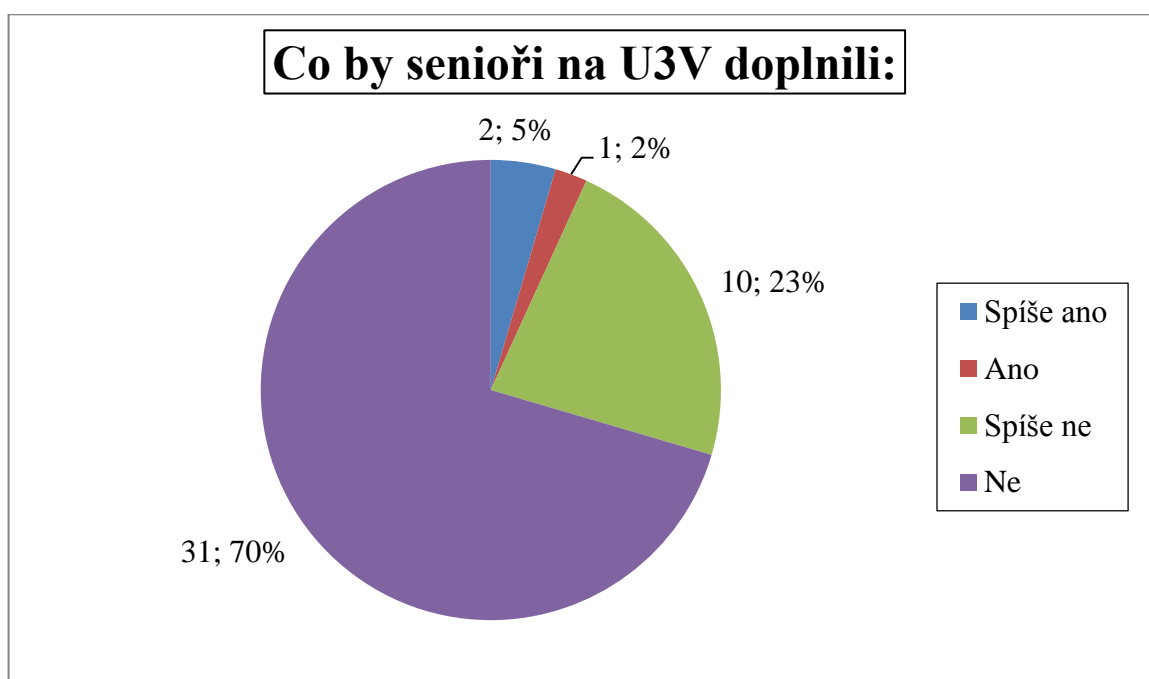
V součtu 39 % oslovených seniorů souhlasí, že mají problém naučit se novým vědomostem a dovednostem, avšak 28 % procent respondentů s tímto tvrzením nesouhlasí. K Důvodu ke zvolení konkrétní možnosti vedlo mnoho faktorů. Bohužel se nedá nijak zohlednit např. věk, který je jeden z hlavních proměnných.

Tabulka 8: Co by senioři na U3V doplnili

Co by senioři na U3V doplnili, popřípadě pokud jsou senioři s výukou spokojeni:		
Spíše ano (popište)	2	5 %
Ano	1	2 %
Spíše ne	10	23 %
Ne	31	70 %

Zdroj: vlastní šetření, 2016

Graf 8: Co by senioři na U3V doplnili

Zdroj: vlastní šetření, 2016

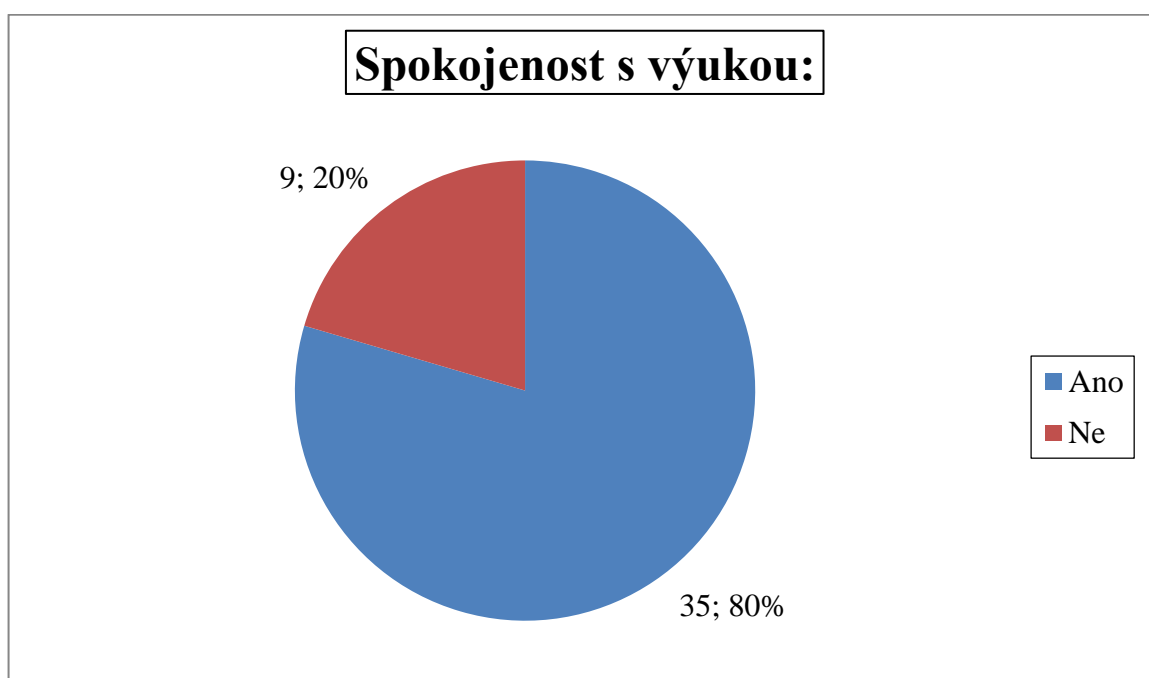
Z celkového počtu 44 dotazovaných respondentů 70% respondentů je spokojeno s programy U3V v Kadani, 7% respondentů není spokojeno a schází jim více informací o fotografování, více informací o historii Kadaně, přednášky o zvířatech a lepší přednášková místnost.

Tabulka 9: Zda jsou senioři spokojeni s výukou na U3V

Spokojenost s výukou:		
Ano	35	80 %
Ne	9	20 %

Zdroj: vlastní šetření, 2016

Graf 9: Zda jsou senioři spokojeni s výukou na U3V

Zdroj: vlastní šetření, 2016

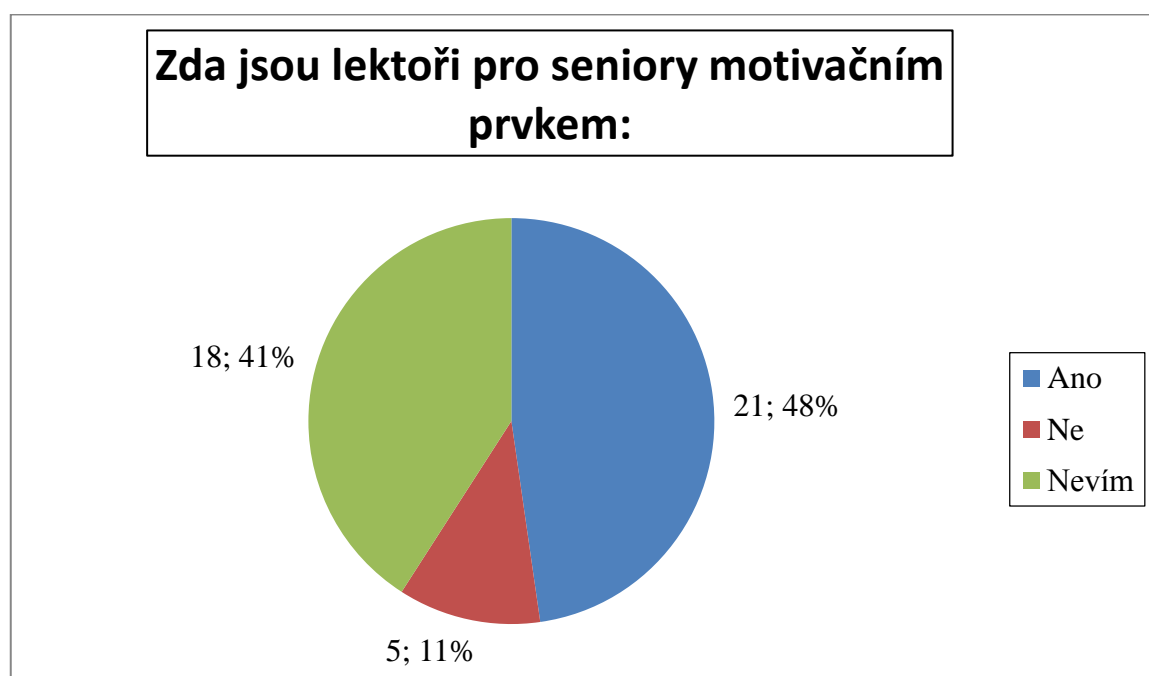
Z celkového počtu 44 dotazovaných respondentů 80 % respondentů je spokojeno s výukou U3V v Kadani.

Tabulka 10: Zda jsou lektoři pro seniory motivačním prvkem

Zda jsou lektoři pro seniory motivačním prvkem:		
Ano	21	48 %
Ne	5	11 %
Nevím	18	41 %

Zdroj: vlastní šetření, 2016

Graf 10: Zda jsou lektoři pro seniory motivačním prvkem

Zdroj: vlastní šetření, 2016

Z celkového počtu 44 dotazovaných respondentů 48 % respondentů bere své lektoře jako jeden z motivačních prvků, 11 % respondentů nikoliv.

Z výzkumu vyplývá, že posluchači tedy senioři, kteří navštěvují U3V v Kadani jsou s přístupem lektorů, které zde vedou kurzy zcela spokojeni. Námitky na jejich přístup v mém výzkumu nezazněly.

Doplnění názorů seniorů k danému tématu, zda mají nějaké námitky, které v dotazníku nezazněly.

K této otázce senioři napsali poznámky, že by si přáli výuku spíše v týdnu, nikoliv o víkendu, chválí si možnost zájezdů a děkují, že jim město Kadaň dalo možnost se vzdělávat v postproduktivním věku.

2.1.6 Vyhodnocení dotazníkového šetření

Cílem bakalářské práce bylo zjistit, co motivuje seniory ke studiu na univerzitě třetího věku, kolik posluchačů je s tímto druhem celoživotního učení spokojeno. Dále se autorka ve své výzkumné části zaměřila na poměr respondentů navštěvující univerzitu třetího věku, zda ji navštěvují více ženy či muži, zda mají senioři problém osvojit si nové informace a zda tyto informace jsou pro ně přínosem. Dále se autorka ve své výzkumné části zaměřila na nejvyšší dosažené vzdělání seniorů a také na nejčastější věk u vzdělávajících seniorů.

Pro svůj výzkum autorka zvolila několik hypotéz. Pro dotazníkové šetření si stanovila následující hypotézy:

1. 70 % motivuje seniory ke studiu na univerzitě třetího věku vynahradit si nemožnost studovat v minulosti.
2. 60 % seniorů bude s výukou na univerzitách třetího věku spokojena.
3. 40 % respondentů má středoškolské vzdělání.
4. 50 % respondentů navštěvuje U3V ve věku 61-70 let.
5. 60 % respondentů nemá problém osvojit si nové informace
6. 40 % respondentů považuje nové informace za přínosné.

Tabulka 11: Zhodnocení hypotéz

Zhodnocení hypotéz:	
70 % motivuje seniory ke studiu na U3V vynahradiť si nemožnosť studovať v minulosti.	Hypotéza se nepotvrdila
60 % seniorů bude s výukou na U3V spokojena	Hypotéza se potvrdila
40 % respondentů má středoškolské vzdělání	Hypotéza se nepotvrdila
50 % respondentů navštěvuje U3V ve věku 61 – 70 let	Hypotéza se potvrdila
60 % respondentů nemá problém osvojit si nové informace	Hypotéza se nepotvrdila
40 % respondentů považuje nové informace za přínosné	Hypotéza se potvrdila

Zdroj: vlastní šetření, 2016

Dotazníkové šetření bylo provedeno v Ústeckém kraji, a to konkrétně v Kadani. Z celkového počtu 44 dotazovaných respondentů bylo osm mužů a třicet šest žen. Dotazníky byly rozdány mezi posluchače, kteří se na univerzitě třetího věku v Kadani účastní vzdělávacích kurzů.

Hypotézou číslo 1 autorka zjišťovala, co motivuje seniory ke studiu na U3V. Předpokládala, že 70 % seniorů motivuje ke studiu na univerzitě třetího věku náhrada za nemožnost studovat v minulosti. Zjistila, že z celkového počtu 44 dotazovaných respondentů se pouze 18 % respondentů snaží vynahradiť si nemožnost studovat v minulosti. Skutečnost byla ta, že 30 % respondentů motivoval ke studiu na U3V jejich volný čas. Tuto skutečnost ověřovala pomocí dotazníkového šetření, konkrétně otázkou č. 4. Tato hypotéza se nepotvrdila.

Hypotézou číslo 2 autorka zjišťovala, zda jsou senioři spokojeni s výukou na U3V. Předpokládala, že 60 % seniorů bude s výukou na univerzitách třetího věku spokojeno. Z celkového počtu 44 respondentů je 80 % seniorů s výukou na univerzitách třetího věku spokojeno. Dále z dotazníkového šetření vyplynulo, že s výukou na U3V není spokojeno 20% dotazovaných respondentů. Tuto skutečnost ověřovala pomocí dotazníkového šetření, konkrétně otázkou č. 13. Tato hypotéza se potvrdila.

Hypotézou číslo 3 zjišťovala, kolik seniorů má středoškolské vzdělání. Předpokládala, že 40 % respondentů má nejvyšší dosažené vzdělání středoškolské. Zjistila, že z celkového počtu 44 dotazovaných respondentů má pouze 20 % středoškolské vzdělání. Skutečnost byla ta, že 45 % respondentů má pouze základní vzdělání. Tuto skutečnost ověřovala pomocí dotazníkového šetření, konkrétně otázkou č. 3. Tato hypotéza se nepotvrdila.

Hypotézou číslo 4 zjišťovala, kolik seniorů navštěvuje univerzitu třetího věku ve věku 61 – 70 let. Předpokládala, že 50 % respondentů navštěvuje univerzitu třetího věku ve věku 61 – 70 let. Z celkového počtu 44 respondentů je 57 % seniorů, kteří navštěvují univerzitu třetího věku ve věku 61 – 70 let. Tuto skutečnost ověřovala pomocí dotazníkového šetření, konkrétně otázkou č. 2. Tato hypotéza se potvrdila.

Hypotézou číslo 5 autorka zjišťovala, kolik procent seniorů má či nemá problém osvojit si nové informace a poslední hypotézu číslo 6 autorka zjišťovala, zda jsou pro ně tyto informace přínosné. Předpokládala, že 60 % respondentů nemá problém osvojit si nové informace a dále předpokládala, že pro 40 % respondentů jsou nové informace přínosem. Z celkového počtu 44 respondentů má 25 % seniorů, problém osvojit či naučit se novým informacím, a 23 % respondentů nemá problém naučit se novým věcem. Tuto skutečnost ověřovala pomocí dotazníkového šetření, konkrétně otázkou č. 11. Hypotéza číslo 5 se nepotvrdila. Dále z celkového počtu 44 respondentů, 66 % seniorů shledává nově nabyté informace jako prakticky přínosné. Našli se mezi respondenty i tací, pro které nejsou nově nabyté informace přínosem, jednalo se o 34 % respondentů. Tuto skutečnost ověřovala pomocí dotazníkového šetření, konkrétně otázkou č. 8. Poslední hypotéza číslo 6 se potvrdila.

Po vyhodnocení zbylých otázek dospěla k závěru, že senioři, kteří na univerzitách třetího věku studují, jsou s formou přednášek spokojeni. Nejčastější přednáškou, kterou si senioři volí, je kurz Historie Kadaně, druhou nejčastější přednáškou je anglický jazyk a poslední je kurz fotografování. Zajímavým zjištěním, které z dotazníkového šetření vyplývá, je fakt, že většina seniorů je ve věkové skupině mezi 61 a více lety. Skoro všichni

respondenti jsou se svými lektory spokojeni a skoro pro většinu respondentů je lektor motivačním prvkem.

Když autorka dotazníkové šetření vyhodnocovala, bylo pro ni také potěšující písmo seniorů, které bylo zřetelné a krasopisné. V otázkách dotazníkového šetření, kde byla možnost rozepsat se, většina seniorů děkovala za to, že jim město Kadaň umožnilo se vzdělávat, dále žádali o rozšíření kurzů, především o rozšíření kurzu Historie Kadaně. Studenti neboli posluchači se také shodli na tom, že by jim vyhovovaly přednášky spíše o víkendu než v týdnu.

Autorka si myslí, že tato volba trávení volného času, kterou nejen město Kadaň seniorům umožňuje, je jedna z nejlepších možností.

ZÁVĚR

Závěrem bakalářské práce by ráda autorka shrnula své poznatky a nové informace v průběhu zpracování bakalářské práce.

Bakalářská práce se zabývala především motivací vzdělávání seniorů na univerzitách třetího věku, na jejich možnosti a aspekty dalšího vzdělávání. Toto téma si autorka vybrala proto, že ji tato problematika zajímá a z vlastního pohledu může říci, že seniory, kteří se dále vzdělávají nejen na univerzitách třetího věku, velice obdivuje.

V teoretické části autorka nastínila, co je to celoživotní vzdělávání, stárí a stárnutí a změny stárnutí. Dále se zabývala vzděláváním seniorů jejich motivací a schopnost učení se ve stárí, nezapomněla také zmínit vědy zabývající se vzděláváním seniorů. Dále do své práce zahrnuje aspekty seniorského vzdělávání, edukaci seniorů, jejich cíle, metody vzdělávání, funkce a faktory edukace. Poté se zaměřila na motivaci, a vzdělávací příležitosti pro seniory. Velkou část také věnovala univerzitám třetího věku.

Ze závěru průzkumu vyplývá skutečnost, že senioři jsou velice činní a vzdělávání se nebrání ani v postproduktivním věku.

Když se autorka rozhodla psát výše uvedené téma, domnívala se, že téma bude pro ni velice snadné. Musí však říci, že práce se psala namáhavě, z důvodu, že výše uvedené téma je mnohem obsáhlejší, než se na začátku může zdát. Jak už v teoretické části zmiňovala skutečnost, že stárnutí je přirozený biologický proces. Stárne každý jedinec, neexistuje žádný živý organizmus, který by nestárnul. V dnešní době si mnoho lidí uvědomuje, že stárnout je normální. Proto mnoho lidí se dnes zaměřuje na snahu prodloužit si život. V první řadě, jde o prodloužení aktivního věku a zlepšování hodnoty života lidí v postproduktivním věku, a tím snížení příznaků stárí. Jedna z variant, jak udržet seniory aktivní a snažit se vyhovět jejich potřebám, je právě ve smyslu vzdělávání seniorů. Vzdělávání seniorům ukazuje nové životní hledisko, nabízí jim kromě informací také orientaci na rozvoj a osobní růst v postproduktivní fázi života. Nejen dle autorky názoru ví, že vzdělávací aktivity v poproduktivním věku vedou k pocitu důstojnosti, životního uspokojení, začlenění do společnosti a k fyzickému i duševnímu zdraví. Vzdělávání v postproduktivním věku se tak stává nutností k pochopení života ve stále se měnícím světě. Je nutné si uvědomit působnost specifických problémů a potřeb seniorského věku, a proto by měla být společenská opatření vůči seniorské populaci individualizovaná, vycházející z přání a potřeb seniorů. Výchova a vzdělávání jsou chápány jako proces celoživotní, jedním z požadavků celoživotního vzdělávání je, aby

příležitost k němu měli skutečně všichni. Posláním společnosti je vytvořit takové podmínky a vzdělávací příležitosti, aby lidé měli potřebu se vzdělávat a mohli tuto potřebu uspokojit v průběhu celého života, tedy i v postproduktivním věku.

Každý z nás dobře víme, že jak prožijeme své seniorské období, záleží z velké části na každém jednotlivci. Jsou věci genetické, zdravotní, ekonomické i sociální, které se ovlivňují jen stěží. Ale mnoho věcí ovlivnit jde. Především přístupem k vlastnímu životu.

Autorka je potěšena, že si touto cestou mohla rozšířit svůj pohled a nahlédnout tak do výše uvedené problematiky hlouběji, než jen okem mladé osoby, která vnímá seniory jako bezprostřední koloběh života, ale málo kdy se zamyslí osoba nad tím, co nejen za životem ale i za postojem lidí v postproduktivním věku skutečně stojí. Nejen autorka, ale každý z nás vidí své prarodiče jako autoritu, avšak mezigenerační vztahy jsou historicky nejhorší, což vede k hlubokému zamyšlení se nad touto problematikou.

Téma, které se týká seniorů, si autorka vybrala proto, že ji nejen práce se seniory baví, ale především si myslela, že o této problematice ví vše, co by člověk měl vědět. Při psaní své bakalářské práce se však autorka dozvěděla spoustu pro ni nových informací. Autorka se nikdy nepozastavila nad tím, jak lidé v postproduktivním věku tráví svůj volný čas. Domnívala se, že typickou aktivitou pro seniory jsou procházky do přírody, sledování televize atd. Z dotazníku plyne, že lidé v postproduktivním věku jsou aktivnější. Lidé v postproduktivním věku studují širokou škálu oborů, obohacují své znalosti a dovednosti, mají rádi turistiku, rádi sportují, dále se také věnují fotografování, a v neposlední řadě chtějí rozumět novým technologiím a také se učí cizím jazykům. Další skutečností, která vyplývá z dotazníkového šetření, je fakt, že nejpočetnějším seniorským věkem, který se účastní na kurzech univerzit třetího věku, jsou senioři ve věku od 61-70 let.

Autorka se ze začátku psaní své bakalářské práce potýkala s několika problémy. Velice obtížné bylo pro autorku vytvořit osnovu, které by se měla při psaní bakalářské práce držet. Definice pojmů, které se týkají stáří, nalezneme v teoretické části, nebyly jednoduché. Existuje široká škála literatury věnující se této oblasti, která se týká seniorů, a jak už to bývá zvykem, názory v publikacích se mnohdy liší, což bylo též pro autorku obtížné, z důvodu výběru těch správných pojmů, údajů a definic. Autorka při zpracování své bakalářské práce informace čerpala především z odborné literatury a z internetových zdrojů.

Svou vypracovanou bakalářskou práci autorka shledává jako přínosnou nejen pro osobní obzory, ale také jako dobrý náhled do dané problematiky.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

ADAIR, John Eric. *Efektivní motivace*. 1. vyd. Praha: Alfa Publishing, 2004. Management (Alfa Publishing). ISBN 80-86851-00-1.

ADAMEC, P., HAŠKOVÁ, B. *Univerzita třetího věku – Historie, současnost a perspektivy dalšího rozvoje*. Brno: Masarykova univerzita, 2010. ISBN 978-80-210-5158-4.

BENEŠ, M., *Andragogika*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2008. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-2580-2.

BENEŠ, M., *Úvod do andragogiky*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1997. ISBN 80-7184-381-4.

BOČKOVÁ, V., *Celoživotní vzdělávání - výzva nebo povinnost?*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2000. S.O.S. Evropa, 11. ISBN 80-244-0155-X.

BOČKOVÁ, V., *Vzdělávání - průvodní jev života*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002. Texty k otevřenému a distančnímu vzdělávání. ISBN 80-244-0441-9.

ČIPOVÁ, Š., *Geragogické možnosti ovlivňující edukační rovinu seniorů*. In: VETEŠKA, J., VACÍNOVÁ, T. *Aktuální otázky vzdělávání dospělých: andragogika na prahu 21. století*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2011. ISBN 978-80-7452-012-9.

ČORNANIČOVÁ, R., *Edukácia seniorov: vznik, rozvoj, podnety pre geragogiku*. 2., dopl. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo UK, 2007. ISBN 978-80-223-2287-4.

GIDDENS, A., *Sociologie*. Vyd. 1. Praha: Argo, 1999. ISBN 80-7203-124-4.

HATÁR, C. *Senioři v systéme rezidenciálnej sociálno-edukačnej starostlivosti*. Praha: Rozlet, 2011. ISBN 978-80-904824-1-18.

CHRÁSKA, M., *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1369-4.

KLEVETOVÁ, D., DLABALOVÁ, I. *Motivační prvky při práci se seniory*. 1. vyd. Praha: Grada, 2008. Sestra. ISBN 978-80-247-2169-9.

MÜHLPACHR, P., *Gerontopedagogika*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2004. ISBN 80-210-3345-2.

MÜHLPACHR, P., STANÍČEK, P., *Geragogika pro speciální pedagogy*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2001. ISBN 80-210-2510-7.

MUŽÍK, J., *Profesní vzdělávání dospělých*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. Vzdělávání dospělých. ISBN 978-80-7357-738-4.

NAKONEČNÝ, M., *Motivace lidského chování*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1996. ISBN 80-200-0592-7.

PETŘKOVÁ, A., ČORNANIČOVÁ, R., *Gerontagogika: úvod do teorie a praxe edukace seniorů*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. ISBN 80-244-0879-1.

PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J., *Pedagogický slovník*. 6., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-647-6.

RABUŠICOVÁ, M., RABUŠIC, L. (eds.). *Učíme se po celý život?: o vzdělávání dospělých v České republice*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2008. ISBN 978-80-210-4779-2.

ŠPATENKOVÁ, N., SMÉKALOVÁ, L., *Edukace seniorů: geragogika a gerontodidaktika*. Vydání 1. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5446-8.

VENGLÁŘOVÁ, M., *Problematické situace v péči o seniory: příručka pro zdravotnické a sociální pracovníky*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-2170-5.

ZLÁMALOVÁ, H., *Distanční vzdělávání a eLearning: učební text pro distanční studium*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2008. ISBN 978-80-86723-56-3.

Seznam použitých internetových zdrojů

Abraham H. Maslow, Abraham Harold Maslow – Humanistická teorie, *Základní potřeby podle Maslowa*. [online]. [cit. 2016-10-22]. Dostupné z: https://wikisofia.cz/index.php/Abraham_H._Maslow.

Asociace univerzit třetího věku České republiky. *Základní informace o AU3V*. [online]. [cit. 2016-10-22]. Dostupné z: <http://www.au3v.org/>.

EFOS. *Evropská federace starších dokumentů*. [online]. [cit. 2016-10-02]. Dostupné z: <http://www.efos-europa.eu/>.

Městská knihovna *Tišnov. Univerzity volného času*. [online]. [cit. 2016-10-02]. Dostupné z: <http://www.mktisnov.cz/univerzita-volneho-casu/>.

Vysoké učení technické v Brně, institut celoživotního vzdělávání. *Vzdělávání seniorů*. [online]. [cit. 2016-10-22]. Dostupné z: <http://www.lli.vutbr.cz/vzdelavani-senioru>.

SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A GRAFŮ

Seznam obrázků

Obrázek 1: Maslowa pyramida potřeb	31
------------------------------------	----

Seznam tabulek

Tabulka 1: Složení mužů a žen studujících na U3V	43
Tabulka 2: Věkové složení posluchačů na U3V v Kadani	44
Tabulka 3: Nejvyšší dosažené vzdělání posluchačů na U3V	45
Tabulka 4: Motivace seniorů ke vzdělávání na U3V	46
Tabulka 5: Účel studia na U3V	48
Tabulka 6: Shledávání nových informací jako prakticky přínosné	50
Tabulka 7: Problematika učení se novým věcem	51
Tabulka 8: Co by senioři na U3V doplnili	52
Tabulka 9: Zda jsou senioři spokojeni s výukou na U3V	53
Tabulka 10: Zda jsou lektori pro seniory motivačním prvkem	54
Tabulka 11: Zhodnocení hypotéz	56

Seznam grafů

Graf 1: Složení mužů a žen studujících na U3V	43
Graf 2: Věkové složení posluchačů na U3V v Kadani	44
Graf 3: Nejvyšší dosažené vzdělání posluchačů na U3V	45
Graf 4: Motivace seniorů ke vzdělávání na U3V	47
Graf 5: Účel studia na U3V	49

Graf 6: Shledávání nových informací jako prakticky přínosné	50
Graf 7: Problematika učení se novým věcem	51
Graf 8: Co by senioři na U3V doplnili	52
Graf 9: Zda jsou senioři spokojeni s výukou na U3V	53
Graf 10: Zda jsou lektori pro seniory motivačním prvkem	54

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A - Dotazník	I
----------------------------	---

Příloha A – Dotazník

Vážení posluchači,

jsm studentkou Univerzity Jana Amose Komenského v Praze a píši bakalářskou práci na téma Univerzity třetího věku. Ráda bych Vám položila pár otázek. Dotazník je anonymní a bude použit výhradně pro účely mé bakalářské práce. Děkuji za Váš čas.

Peterová Diana.

1) Jste:

- a) Žena
- b) Muž

2) Váš věk:

- a) 50 – 60 let
- b) 61 - 70 let
- c) 71 – 80 let
- d) 81 let a více (uved'te kolik přesně)

3) Nejvyšší dosažené vzdělání:

- a) základní
- b) vyučení bez maturity
- c) vyučení s maturitou
- d) středoškolské
- e) vysokoškolské

4) Co Vás motivovalo ke studiu na U3V?

- a) získat informace z nového oboru
- b) získat a rozšířit si informace z oboru, který znám
- c) vynahradit si nemožnost studovat v minulosti
- d) získat nové společenské kontakty
- e) vyplnit volný čas
- f) přesvědčili mě přátelé
- g) jiné

5) Vaše volnočasová aktivita je: Označte nejméně tři možnosti.

- a) Se svými rodinnými příslušníky
- b) Jiná vzdělávací aktivita
- c) Kolektivní sporty (míčové hry...)
- d) Turistika
- e) Četba
- f) Kulturní zájmy
- g) Plavání
- h) Chůze v přírodě

- ch) Fotografování
i) popřípadě uveďte jiné

6) Studujete z důvodu zvyšování vědomostí a zkvalitnění Vašich dovedností?

- a) Ano
b) Spíše ano
c) Ne
d) Spíše ne
e) Studuji na účelem zvýšení odborných dovedností
f) Studuji za účelem seznámení se s novými lidmi
g) Jiné, popište

**7) Které předměty či přednášky Vás nejvíce zaujali na Vaší univerzitě?
Vypište:**

.....

8) Jsou pro Vás nově nabitě informace prakticky přínosné?

- a) Ano
b) Ne

9) Jaké přednášky a cvičení na univerzitě třetího věku navštěvujete?

.....

10) Účastníte se jiného vzdělávacího kurzu kromě U3V? Pokud ano, jakého?

.....

11) Je pro Vás obtížné učení se nových věcí/vědomostí/informací?

- a) Spíše ano
b) Ano
c) Spíše ne
d) Ne
e) Jen některým

12) Je na Vaší univerzitě něco, co postrádáte? Pokud ano, co konkrétně?

- a) Spíše ano
b) Ano
c) Spíše ne
d) Ne
e) Jiné, popište

13) Jste spokojeni s výukou na univerzitách třetího věku?

- a) Ano
b) Ne

14) Jsou pro vás lektoři, vyučující, přednášející motivací?

- a) Ano
- b) Ne
- c) Nevím

15) Jak by se podle Vás měl přístup lektorů zlepšit?

.....
.....

16) Je něco co byste chtěli k tomuto tématu doplnit?

.....
.....

Děkuji za Vaše vyplnění. Přeji krásný den.

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Diana Peterová

Obor: Vzdělávání dospělých

Forma studia: Kombinované

Název práce: Motivace vzdělávání seniorů na univerzitách třetího věku a další možnosti a aspekty jejich edukace

Rok: 2016

Počet stran textu bez příloh: 52

Celkový počet stran příloh: 3

Počet titulů českých použitých zdrojů: 22

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 0

Počet internetových zdrojů: 5

Vedoucí práce: PhDr. Miroslav Kostka